

บทที่ 2

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าหลักการ แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโอกาสในการศึกษาต่อของนักเรียนและนักศึกษา ทั้งในและต่างประเทศ โดยแยกเป็นตอน ๆ ดังนี้

1. ความสำคัญของการศึกษา
2. การให้ความสำคัญต่อการศึกษาในประเทศไทย
3. การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
4. โอกาสและความเสมอภาคในการศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
5. องค์ประกอบที่มีผลต่อโอกาสในการศึกษาต่อ
6. การศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ความสำคัญของการศึกษา

ทีโอดอร์ ดับบลิว ชูลท์ (Theodore W. Schultz, 1966) ได้ระบุถึงการศึกษาไว้ว่า

1. เป็นเรื่องของการศึกษาค้นคว้า วิจัย ซึ่งส่วนใหญ่ทำกันด้านเกษตรกรรม ธุรกิจ อุตสาหกรรม และด้านอื่น ๆ ซึ่งผลจากการวิจัยจะสนับสนุนพัฒนาการทางเศรษฐกิจ ทั้งในด้านเกษตรกรรม ธุรกิจ อุตสาหกรรมและด้านอื่น ๆ
2. การศึกษาช่วยค้นหาผู้มีความสามารถออกมาทำงาน การศึกษาช่วยบอกถึงความสามารถให้แก่บุคคลให้มากยิ่งขึ้น ผลของกระบวนการนี้จะส่งไปยังการพัฒนาในทางเศรษฐกิจ และทรัพยากรชุมชนคือกำลังสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ
3. การศึกษาเพิ่มพูนความสามารถในการปรับตัว และการส่งเสริมงาน ที่มีความใกล้ชิดกับความเป็นมาของเศรษฐกิจ การที่จะขยายงานเพื่อให้มีรายได้ดีขึ้น เป็นการสนับสนุนความเจริญทางเศรษฐกิจอย่างยิ่ง

4. การศึกษาเป็นอาชีพอย่างหนึ่ง และการสอนเป็นหน้าที่หลักของการศึกษา ดังนั้นสถานศึกษาจึงสามารถรับคนเข้าทำงานได้มาก จำนวนคนทำงานในราคาเดิมเพิ่มขึ้นทุกปี

5. การศึกษาช่วยสร้างคนมีความรู้ความสามารถสูงได้แก่ประเทศ เพื่อเป็นกำลังสำคัญทางเศรษฐกิจต่อไป

จะเห็นว่าการศึกษาจะมีความสำคัญต่อการพัฒนาบุคคลเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ยังมีความสำคัญต่อสังคมและรัฐอีกด้วย ดังที่กัญญา สาร (2521: 18) กล่าวว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือของรัฐในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของพลเมือง เพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงของรัฐ ตามที่รัฐต้องการทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง จากความสำคัญดังกล่าวรัฐจึงใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการสร้างความเป็นเอกภาพในความเป็นชาติเดียวกัน เพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่ประเทศชาติ ทั้งนี้เพราะแต่ละประเทศจะประกอบด้วยคนหลายเชื้อชาติแตกต่างกันทั้งในด้านภาษา และศาสนา วิธีที่จะสามารถสร้างความเป็นเอกภาพของชาติได้ก็โดยการให้การศึกษากับประชาชนให้มีความสำนึกในความเป็นชาติเดียวกัน และมีความจงรักภักดีต่อสถาบันหลักของชาติ (เอกสารสภาความมั่นคงแห่งชาติ อ้างถึงใน อนันต์ อนันตกุล 2527 : 11-12)

กล่าวโดยสรุป การศึกษามีความสำคัญในตัวเอง เพราะการศึกษาจะสามารถพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะ และค่านิยม ของคนให้เป็นที่ดีและถูกต้อง การที่คนได้รับการศึกษาสูง ในทัศนะของนักเศรษฐศาสตร์ ก็จะมองเห็นว่าทำให้เป็นผู้ผลิตที่ดี ขณะเดียวกันในทัศนะของนักการศึกษา ก็จะมองเห็นว่าทำให้พัฒนา ทักษะ ค่านิยม และเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม ดังนั้นประเทศที่ประชาชนได้รับการศึกษาสูงและอย่างทั่วถึง จึงจะสามารถพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็ว เพราะประชาชนมีคุณภาพ และจะเกิดความมั่นคงแก่สังคมและประเทศชาติในที่สุด

2. การให้ความสำคัญต่อการศึกษาในประเทศไทย

เนื่องจากการศึกษามีความสำคัญมากในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ และพัฒนาสังคมของประเทศโดยส่วนรวม ดังนั้นทุกประเทศจึงได้ทุ่มเทงบประมาณเพื่อการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนในประเทศของตน

ประเทศไทยก็ได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษาเช่นเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากนโยบายที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 ในหมวด 5 ว่าด้วยแนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 60-62 (จิรี มีสุข 2524: 26-31) ความว่า มาตรา 60 "รัฐพึงส่งเสริมและบำรุงการศึกษา และการฝึกอบรม และการฝึกอาชีพตามความเหมาะสม และความต้องการของประเทศ" และมาตรา 62 "รัฐพึงสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาเยาวชนของชาติ ให้เป็นผู้ที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา เพื่อให้การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และเพื่อความมั่นคงของรัฐ นอกจากนี้ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 (2520: 59) ได้กำหนดแนวนโยบายในการจัดการศึกษาของประเทศไทยไว้ในข้อ 10-27 หมวด 2 นโยบายที่สำคัญคือการกำหนดว่ารัฐจะต้องถือว่าการศึกษามีความสำคัญอันสูงยิ่งในกิจการของรัฐ จากแนวนโยบายอันเป็นแม่บท ในการบริหารประเทศของรัฐ ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 และแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 ได้เป็นแนวทางของรัฐบาลในการกำหนดนโยบายการจัดการศึกษาให้เหมาะสม และแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับต่าง ๆ เป็นตัวกำหนด ควบคุม ร่วมกับนโยบายของรัฐบาลแต่ละรัฐบาลที่เข้าไปบริหารประเทศ และทุกรัฐบาลที่ผ่านมาก็ได้ให้ความสำคัญต่อการให้การศึกษาแก่ประชาชนเป็นอย่างมาก จะเห็นว่าการจัดงบประมาณรายจ่ายของประเทศ ประจำปีการศึกษาจะได้รับ การจัดสรรงบประมาณให้อยู่ในระดับสูง เช่น ในปีงบประมาณ 2528 ได้รับการจัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษาจำนวน 41,395.4 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 19.44 ของงบประมาณทั้งหมด (สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 2527: 20) จึงกล่าวได้ว่า รัฐบาลมุ่งที่จะให้การศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคลในชาติ ให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม เพื่อจะได้ร่วมกันสร้างสรรค์สังคมไทย ให้เป็นสังคมที่มีความสุข ความมั่นคง ดังที่ นายสัมพันธ์ ทองสมิคร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (2526: 6) กล่าวว่า การศึกษาเป็นการบริการอย่างหนึ่งที่รัฐจัดเพื่อพัฒนาคุณภาพของประชากรในประเทศ รัฐจึงถือว่าการศึกษาคือเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศ

ในการใช้การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของประชาชนประเทศนั้น การจัดการศึกษาระดับต่าง ๆ ก็มีจุดมุ่งหมายแตกต่างกันออกไป เพื่อให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน เช่นการจัดการประถมศึกษาถือว่าเป็นระดับที่สำคัญยิ่งในการที่จะปลูกฝังสิ่งที่ดีงามให้กับเยาวชนของชาติ หรือ

เป็นการศึกษาเพื่อเตรียมพลเมืองของชาติให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข และเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศ จุดมุ่งหมายของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 จะเห็นว่ามุ่งที่จะปลูกฝังสิ่งที่ดีงามให้กับเยาวชนของชาติ และให้สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เช่น

จุดมุ่งหมายประการที่ 1 มุ่งปลูกฝังคุณสมบัติที่ดีให้แก่เยาวชน คือ การให้มีความเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว การให้มีความรับผิดชอบในตนเอง การให้ความซื่อสัตย์สุจริต ความซื่อสัตย์ ประหยัด และอดทน ฯลฯ

จุดมุ่งหมายประการที่ 2 มุ่งให้เยาวชนได้มีความรู้ และทักษะพื้นฐานต่าง ๆ การดำรงชีวิต เช่น การให้มีความสุขในส่วนตัวและส่วนรวม การให้รู้กฎหมายที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน การให้เข้าใจความหมายของวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน ฯลฯ

จุดมุ่งหมายประการที่ 3 คือ มุ่งหวังให้เยาวชนมีชีวิตที่สงบสุขในสังคม โดยการให้เยาวชนรู้จักปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ให้ความเข้าใจและศรัทธาในศาสนาที่ตนเองนับถือ สามารถนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ และการให้รู้จักแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี ฯลฯ

จุดมุ่งหมายประการที่ 4 คือ การมุ่งหวังให้เป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนและของชาติ โดยให้มีความเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข การให้รู้คุณค่าชื่นชม และรักษาศิลปวัฒนธรรมของชาติ รวมทั้งการให้รู้ความสำคัญของครอบครัว สังคม และท้องถิ่นของตน เป็นต้น (หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521:) จึงกล่าวได้ว่า หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 มุ่งที่จะปลูกฝังคุณสมบัติที่ดีให้แก่เยาวชนทุกคน และปลูกฝังให้เยาวชนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ รวมทั้งให้มีความสำนึกและความภาคภูมิใจในชาติของตนเอง

3. การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

หลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 เป็นหลักสูตรที่ต่อเนื่องกับหลักสูตรประถมศึกษา ตามหลักการของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (2521: 1) กำหนดว่า เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการประกอบอาชีพตามความสามารถและความสนใจ และมุ่งพัฒนาบุคลิกภาพ และเปิดโอกาสให้เด็กวัยรุ่นได้ค้นพบความสามารถ ความสนใจ และความถนัด

เฉพาะตน หลักสูตรฉบับนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนได้รู้จักตนเอง คือ ให้สามารถค้นพบ และพัฒนาความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเอง ปลูกฝังทัศนคติ และนิสัยที่ดี เช่น ให้มีทัศนคติที่ดีต่อสังคม ให้มีนิสัยใฝ่หาความรู้ ทักษะ รู้จักคิด และวิเคราะห์ ให้มีความซื่อสัตย์ มีวินัยในตนเอง และให้รู้จักสิทธิหน้าที่ และรู้จักทำงานเป็นหมู่คณะ เป็นต้น นอกจากนี้หลักสูตรยังมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้นักเรียนมีความรู้ และทักษะที่เป็นพื้นฐานเพียงพอแก่การนำไปปรับปรุงการดำรงชีวิต ทั้งส่วนตนและครอบครัว และเพื่อปลูกฝังให้มีความภูมิใจในความเป็นไทย มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ (หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521: 2) โดยสรุป หลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มุ่งเน้นที่จะให้เยาวชนได้รู้จักตนเองว่า ตัวเองมีความถนัดด้านใด และมุ่งให้เรียนวิชาต่าง ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ ซึ่งจะสอดคล้องกับหลักสูตรระดับประถมศึกษา ที่มุ่งหวังปลูกฝังนิสัยที่ดีงามให้แก่เยาวชน รวมทั้งให้เรียนรู้อาชีพต่าง ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการที่จะศึกษาหาความรู้ในระดับสูงขึ้นไป

ดังที่กล่าวแต่ต้นแล้วว่า การศึกษามีบทบาทอย่างสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของตนและการพัฒนาประเทศ รัฐบาลทุกรัฐบาลได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษาในระดับสูงยิ่ง ในการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 นั้น รัฐมุ่งหวังที่จะให้เยาวชนทุกคนได้มีโอกาสฝึกฝนตนเอง เพื่อให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม และขณะเดียวกันก็ได้เรียนรู้พื้นฐานในการประกอบอาชีพ โดยคาดหวังว่าเยาวชนที่จบหลักสูตรระดับประถมศึกษาแล้ว จะเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม และมีความรู้พื้นฐานในสาขาอาชีพต่าง ๆ เพื่อจะได้เลือกประกอบอาชีพตามความสนใจ ความถนัดของตนเองต่อไป เมื่อได้เรียนจบหลักสูตรระดับประถมศึกษาไปแล้ว มีนักเรียนส่วนหนึ่งที่เรียนต่อระดับมัธยมศึกษา และอีกส่วนหนึ่งก็จะออกไปประกอบอาชีพ นักเรียนที่เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษา จะได้รับการฝึกฝน ปลูกฝังในด้านทัศนคติ ค่านิยมที่ดี ให้รู้จักตัวเองว่ามีความสามารถ ความถนัดอย่างไร และขณะเดียวกันก็จะได้รับการฝึกฝนให้มีความรู้ และทักษะในอาชีพต่าง ๆ เพื่อจะได้ออกไปประกอบอาชีพได้เช่นเดียวกัน แต่จะมีความแตกต่างกันในความสามารถของนักเรียน ที่จบหลักสูตรประถมศึกษา กับหลักสูตรมัธยมศึกษา เพราะหลักสูตรระดับประถมศึกษาจะให้เพียงความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ส่วนหลักสูตรระดับมัธยมศึกษา จะให้ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพที่นักเรียนถนัดและสนใจ เพราะฉะนั้นหากจะพิจารณาคุณภาพของคนตามทัศนะของนักเศรษฐศาสตร์ คนที่จบหลักสูตรระดับประถมศึกษาแล้วออก

ไปประกอบอาชีพในหน่วยผลิต ย่อมมีความสามารถในการผลิตต่อยกกว่าคนที่จบหลักสูตรระดับมัธยมศึกษา ดังนั้นรัฐบาลจึงมุ่งหวังที่จะส่งเสริมให้เยาวชนได้เรียนจนจบระดับมัธยมศึกษาเพิ่มขึ้น ดังเช่น ในปีการศึกษา 2527 ได้ตั้งเป้าหมายไว้ว่าจะให้นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทั้งหมด (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กองแผนงาน: 1) ทั้งนี้เพราะรัฐบาลต้องการที่จะยกระดับความรู้ของประชาชนให้สูงขึ้น เพื่อให้ประชาชนเป็นผู้ที่มีความสามารถในการผลิตเป็นการช่วยพัฒนาประเทศในด้านเศรษฐกิจ และขณะเดียวกันจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาประเทศด้านอื่น ๆ อีกด้วย ในการเตรียมการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) ได้มีข้อเสนอแนะให้รัฐบาลจัดการศึกษาภาคบังคับถึง 9 ปี (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2527: 4-9) ทั้งนี้เนื่องจากประสบปัญหานักเรียนที่จบหลักสูตรประถมศึกษาไม่ได้รับการฝึกทักษะด้านการประกอบอาชีพ จึงไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ขณะเดียวกันก็มีนักเรียนที่จบระดับประถมศึกษาแล้วไม่ได้ศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาปีละไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 เป็นจำนวนสะสมมากขึ้นทุกปี ซึ่งนักเรียนกลุ่มนี้ นายชวน หลีกภัย (2527: 2-3) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ กล่าวว่า จะออกมาเป็นเกษตรกร ซึ่งเป็นอาชีพหลักของประเทศ ดังนั้นจึงพอจะพิจารณาได้ว่า การพัฒนาประเทศของเราจะไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างรวดเร็วและบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย ถ้าหากรัฐบาลไม่สามารถจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึง เราคงไม่สามารถพัฒนาประเทศได้อย่างรวดเร็วถ้าประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้เพียงแค่ระดับประถมศึกษาที่ได้รับการสอนวิชาชีพให้มีเพียงความรู้พื้นฐานด้านวิชาชีพแต่ขาดการฝึกฝนด้านทักษะในการประกอบอาชีพ การมัธยมศึกษาจึงเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งสมควรได้รับการเอาใจใส่จากทุกฝ่ายอย่างจริงจัง ปัญหาคุณภาพของพลเมืองที่ดี การขาดแคลนที่ระดับกลางที่ดี และปัญหาอื่น ๆ อันเป็นอุปสรรคต่อการศึกษาที่ดี ย่อมเกี่ยวพันกับการมัธยมศึกษาทั้งสิ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2532: 3) โดยเฉพาะในปี 2531 การเรียนต่อของผู้จบประถมศึกษาปีที่ 6 เข้าสู่มัธยมศึกษาตอนต้นเพียงร้อยละ 43.37 ซึ่งยังห่างไกลเป้าหมายอยู่ และต่ำกว่าหลาย ๆ ประเทศในกลุ่มเอเชียด้วยกัน และการเรียนต่อของนักเรียนในกรุงเทพมหานครกับส่วนภูมิภาคนั้นแตกต่างกันอย่างมาก โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เฉลี่ยแล้วประมาณร้อยละ 20 เท่านั้น ขณะที่กรุงเทพมหานครเรียนต่อถึงร้อยละ 95.2

4. โอกาสและความเสมอภาคในการศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

คนในประเทศยังมีโอกาสที่จะเข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมน้อยกว่าที่ควรจะเป็น ทั้งนี้ เพราะโรงเรียนระดับนี้ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในส่วนกลางและในตัวเมืองที่มีชุมชนหนาแน่น จึงปรากฏว่า เด็กในชนบทห่างไกลไม่ค่อยมีโอกาสได้เรียนต่อ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาส่วนใหญ่มาจาก ครอบครัวที่มีฐานะดี และอยู่ในเมือง ปรากฏว่าผู้ที่อยู่ในส่วนกลางมีโอกาสดำเนินการศึกษามากที่สุด อัตราการเรียนต่อ ม.1 ทั่วประเทศเฉลี่ยร้อยละ 41.32 ในเขตกรุงเทพมหานครมีผู้ได้เรียนต่อร้อยละ 95 (กรมสามัญศึกษา 2530: 1-39) แสดงให้เห็นว่าโอกาสในการศึกษาต่อของนักเรียนทั่วประเทศไม่เท่าเทียมกัน

ศาสตราจารย์ สาโรช บัวศรี ได้กล่าวว่า "ในการจัดการศึกษานั้น น่าจะได้คำนึงถึงหลัก 3 ประการ คือ 1. จะต้องให้เด็กได้เล่าเรียนโดยทั่วถึงกันทุกคน อย่างมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ (success to education) 2. จะต้องให้ผู้เรียนได้เรียนสำเร็จมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ (the success in education) และ 3. ต้องให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเล่าเรียนนั้นมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ (the Benefit from education) (สาโรช บัวศรี 2518: 3)

ปัญหาเกี่ยวกับความเสมอภาคทางการศึกษา เนื่องจากมีความแตกต่างกันในโอกาส การเข้าศึกษาต่อในระดับสูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ เพราะสถานศึกษาในระดับสูงส่วนใหญ่จะตั้ง อยู่ในตัวเมืองหรือในส่วนกลาง เด็กในชนบทจึงมีโอกาสน้อยที่จะเข้าศึกษาต่อในระดับสูงกว่าเด็ก ในตัวเมือง และความไม่เสมอภาคนี้ ยังดำรงอยู่ในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าในปีการศึกษา 2527 นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในส่วนภูมิภาค ร้อยละ 38.8 ได้เข้าศึกษาต่อในชั้นมัธยม ศึกษาปีที่ 1 ในขณะที่นักเรียนในส่วนกลางจะมีโอกาสเข้าศึกษาต่อถึงร้อยละ 87.8 (สำนักงาน ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กองแผนงาน 2527: 10) นอกจากนี้มีความแตกต่างในโอกาสการ เข้าศึกษาต่อแล้วยังมีความแตกต่างในด้านคุณภาพการศึกษา เพราะโรงเรียนระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาส่วนใหญ่ในชนบทยังไม่ได้รับการพัฒนาให้ทัดเทียมกับโรงเรียนในตัวเมือง เด็กใน ชนบทจึงไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพเท่าเทียมกับเด็กในตัวเมือง

การขยายโอกาสทางการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นนโยบายที่สำคัญของรัฐบาลปัจจุบันและกระทรวงศึกษาธิการ เนื่องจากรายงานจำนวนนักเรียนที่เข้าเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา ที่ตั้งอยู่ในชนบทในช่วงปี 2530 มีจำนวนต่ำกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ในช่วงแผนพัฒนาการศึกษา ระยะที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) คือร้อยละ 50 เช่น บางแห่งมีการเข้าเรียนเพียงร้อยละ 17-20 (กองแผนงาน กรมสามัญ 2530: 1) ในกรณีนี้กระทรวงศึกษาธิการได้มีนโยบายเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับมัธยมศึกษาว่า "จะรณรงค์ให้นักเรียนจบประถมศึกษาได้เข้าเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาให้มากขึ้น" ดังนั้นกรมสามัญศึกษาจึงได้จัดโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อสนองนโยบายดังกล่าว โดยเน้นโรงเรียนที่อยู่ในชนบทนอกเขตเทศบาลหรือสุขาภิบาล (กรมสามัญศึกษา 2532: 4) ซึ่งโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาของจังหวัดซึ่งมีอัตราการเรียนต่อสูง ปานกลาง และต่ำ มาวิเคราะห์ร่วมกันพบว่า มีปัจจัย 16 ตัวที่ทำให้นักเรียนเรียนต่อมากหรือน้อย โดยปัจจัยเหล่านี้สามารถร่วมกันอธิบายโอกาสในการเรียนและไม่ได้เรียนต่อของนักเรียนได้ร้อยละ 53 โดยมีโอกาสได้เรียนต่อมาก ถ้ามีปัจจัยตามลำดับความสำคัญดังต่อไปนี้ พ่อแม่ของนักเรียนหวังจะให้เด็กเรียนประกอบอาชีพที่มีรายได้และเป็นที่ยอมรับค่อนข้างสูง พ่อแม่สนับสนุนให้เรียนต่อ ฐานะของครอบครัวนักเรียนมีที่เรียนต่อชั้นสูง ผลการเรียนค่อนข้างดี อาชีพที่นักเรียนหวังไว้ว่าจะทำให้ออกมาได้อยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างดี โรงเรียนที่นักเรียนจบมามีครูจำนวนมาก มีเพื่อนสนิทจำนวนน้อยคน โรงเรียนที่จบมาไม่มีห้องสมุดประชาชนอยู่ใกล้ มีบุคคลที่ยึดถือเอาไว้เป็นแบบฉบับ ฟังวิทยุบ่อย และผลการเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อยู่ในระดับสูงและปานกลาง

งานวิจัยของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ในปี 2517 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2517: 43-73) ได้จำแนกโอกาสทางการศึกษาออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. โอกาสในการได้เข้าศึกษาในโรงเรียนอย่างเสมอภาคกัน
2. โอกาสที่ได้พัฒนาสมรรถภาพสูงสุดของผู้เรียนตามความถนัดและความสนใจของเด็กแต่ละคน

ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา จึงมิได้หมายความว่าเพียงว่าทุก ๆ คน จะมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกันเท่านั้น แต่หมายความว่าทุกคนจะมีโอกาสอย่างดีที่สุด

ภายใต้สัมรรถภาพสูงสุดของคน ในอันที่จะได้รับการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการและความ
ถนัดของแต่ละบุคคล

อุดมคติของสังคมในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยประการหนึ่งก็คือ การมี
โอกาสเท่าเทียมกันในการเลื่อนฐานะทางสังคม เนื่องจากในสังคมปัจจุบันการเลื่อนฐานะทาง
สังคมมักขึ้นอยู่กับการศึกษาเป็นส่วนใหญ่ เช่น ใครมีตำแหน่งหน้าที่การงานในตอนเริ่มต้นอย่างไร
มักขึ้นอยู่กับระดับการศึกษาที่บุคคลนั้นสำเร็จมา ด้วยเหตุนี้ความเสมอภาคของโอกาสทางการ
ศึกษาจึงมีความสำคัญมาก (สิทธิชัย ธาดานิติ 2529: 84)

ความเสมอภาคทางการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาของรัฐ เพราะ
เป็นพื้นฐานที่จะช่วยแก้ปัญหาและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมให้เป็นธรรม รัฐจึงพยายามปรับปรุง
ระบบการศึกษาเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมให้มากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากแผนการศึกษา
แห่งชาติ พุทธศักราช 2520 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2529: 176-185)
ได้เน้นถึงความเสมอภาคทางการศึกษาไว้ในหมวดต่าง ๆ คือ

หมวด 1 ความมุ่งหมายข้อ 5 ระบุว่า

ให้ความมั่นคงและผดุงความเสมอภาค ความสุจริตและมีความยุติธรรม

หมวด 2 แนวนโยบายการศึกษาของรัฐข้อ 17 และ ข้อ 23 ระบุว่า

ข้อ 17 รัฐพึงจัดและส่งเสริมมัธยมศึกษาเพื่อประกันความสามารถใน
โอกาสที่จะเข้ารับการศึกษาระดับนี้ของพลเมือง โดยจัดให้สอดคล้องและสนองความ
ต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ตลอดจนให้ประสบการณ์ในการทำงาน

ข้อ 23 รัฐพึงระดมเลือกทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งจากรัฐ ท้องถิ่น
เอกชน และผู้รับการศึกษามาใช้ในการจัดการศึกษา หาวิธีการสรรหาทรัพยากรเพื่อ
การศึกษา โดยคำนึงถึงความเสมอภาคระหว่างท้องถิ่นและสถานศึกษาเพื่อให้เกิด
ประโยชน์สูงสุด

หมวด 7 การระดมสรรพกำลังเพื่อการศึกษาข้อ 54 ระบุว่า

ข้อ 54 รัฐพึงเพิ่มงบประมาณทางการศึกษาสำหรับการศึกษาทุกระดับและ
เน้นความสำคัญของการศึกษาภาคบังคับและการศึกษาออกโรงเรียนเป็นพิเศษ ทั้งนี้

โดยอาศัยหลักความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา นอกจากนี้รัฐได้ให้ความสำคัญเรื่องความเสมอภาคทางการศึกษา โดยได้กำหนดเรื่องความเสมอภาคทางการศึกษาไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติทุกฉบับ ตั้งแต่ฉบับที่ 4 เป็นต้นมา

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520-2524) ได้กำหนดนโยบายไว้ในข้อ 8 ว่า

ข้อ 8 จัดและส่งเสริมให้มีความเสมอภาคทางการศึกษา โดยรัฐจะเร่งรัดจัดการศึกษาภาคบังคับให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงทุกท้องถิ่น ส่วนการศึกษาที่ไม่ใช่ภาคบังคับรัฐจะสนับสนุนให้จัดการศึกษาเพื่อประชาชนให้มีโอกาสที่จะได้รับการศึกษาโดยเสมอภาคกัน ตามกำลังทางเศรษฐกิจและความเหมาะสมของสภาพท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2520: 18)

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) ได้กำหนดนโยบายไว้ในข้อ 7 ว่า

ข้อ 7 จัดและส่งเสริมให้มีความเสมอภาคทางการศึกษา โดยมุ่งทั้งการกระจายสถานศึกษาทางด้านวิชาชีพให้เพียงพอกับความต้องการกำลังคนของประเทศ และการสร้างเสริมวิชาชีพในสถานศึกษาต่าง ๆ พร้อมทั้งสนับสนุนให้ชาวชนบทและกลุ่มที่มีโอกาสน้อยได้รับบริการทางการศึกษาในอัตราส่วนที่มากขึ้นเป็นพิเศษ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2524: 22)

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) ได้กำหนดแนวทางพัฒนาการศึกษาไว้ในข้อ 3 ดังนี้

ข้อ 3 ความเสมอภาคทางการศึกษา จะจัดและส่งเสริมการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ด้อยฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งผู้ที่อยู่ในชนบทได้มีโอกาสรับการศึกษาที่สูงขึ้นและมากขึ้น พร้อมทั้งปรับปรุงการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานทัดเทียมกันในแต่ละสถาน

ศึกษา และแต่ละระดับการศึกษา เพื่อให้เกิดความเสมอภาค ทั้งใน
ด้านโอกาสและคุณภาพทางการศึกษา

(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2529: 3)

ความเสมอภาคในการจัดการศึกษาจึงมองได้หลายทาง เช่น จากแนวนโยบายของ
รัฐบาลแต่ละยุคแต่ละสมัย จากแผนการศึกษาแห่งชาติ จากการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
เป็นต้น โดยได้เน้นความเสมอภาคของการจัดการศึกษาในด้านต่าง ๆ กัน ได้แก่ ความเสมอ
ภาคของโอกาสในการได้รับการศึกษา ความเสมอภาคในการได้รับวัสดุอุปกรณ์เพื่อการศึกษา
ความเสมอภาคในการกระจายครู ทั้งจำนวนและวุฒิ อัตราส่วนนักเรียนต่อห้องเรียน อัตราการ
เรียนของนักเรียนที่จบแต่ละระดับชั้น เป็นต้น

ในการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมตามระ
บอบประชาธิปไตย คณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อการพัฒนาการศึกษาและคณะกรรมการปฏิรูปการ
ศึกษา ได้กำหนดความเสมอภาคที่พึงประสงค์ตามแนวปฏิรูปการศึกษา 3 ประการคือ (สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2532: 3)

1. ความเสมอภาคในด้านสิทธิในระดับการศึกษาภาคบังคับ รัฐจะต้องให้ทุกคนมีสิทธิ
ที่จะได้รับการศึกษาโดยเสมอภาคกัน โดยมียอมให้ความแตกต่างเกี่ยวกับ เพศ เชื้อชาติ ศาสนา
ฐานะ เศรษฐกิจ และถิ่นที่อยู่ เป็นข้อจำกัดแต่ประการใด ทั้งนี้เพราะเป็นการศึกษาภาคบังคับ
สำหรับคนส่วนใหญ่ของประเทศ และเป็นการศึกษาที่ให้ผลตอบแทนแก่สังคมสูงกว่าบุคคล

2. ด้านความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาที่สูงกว่าขั้นมูลฐานนั้น รัฐจะให้ทุกคน
มีโอกาสและมีเสรีภาพที่จะรับการศึกษาโดยเสมอภาคกัน ทั้งนี้เพราะเป็นการศึกษาที่มีใช้เพื่อคน
ส่วนใหญ่ของประเทศ และเป็นการศึกษาที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้เรียนมากกว่าสังคมโดยรวม ใน
กรณีที่ผู้ยากไร้ รัฐจะต้องพิจารณาให้ทุนการศึกษาอย่างเสมอภาคด้วย

3. ด้านความเสมอภาคในการที่จะได้รับการสนับสนุนในการจัดการศึกษานั้น รัฐต้อง
ให้ความสนับสนุนในอัตราส่วนช่วยลดความเหลื่อมล้ำต่ำสูงไม่ว่าสถานศึกษานั้นจะตั้งอยู่ในเมือง
หรือชนบทห่างไกล ทั้งนี้เพื่อจะทำให้คุณภาพของการศึกษาในท้องถิ่นต่าง ๆ อยู่ในระดับใกล้เคียง
กัน (จิราวัลย์ มนต์กันภัย 2533: 12-15)

รัฐบาลควรคำนึงถึงความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา เด็กทุกคนมีโอกาสได้ทักษะและความสามารถตามที่แต่ละคนมีอยู่โดยธรรมชาติ และโดยการสร้างสมให้ได้ดีที่สุด และมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา หมายถึงสภาวะการณ์ที่เด็กทุกคนได้รับถ่ายทอดและพัฒนาทักษะและความรู้ขึ้นพื้นฐานอันจำเป็นแก่การอยู่รอดแห่งชีวิต และการอยู่ร่วมกันในสังคม จนกระทั่งทักษะและความรู้ขึ้นพื้นฐานดังกล่าวนี้มีอยู่ทัดเทียมกันในตัวเด็ก

นอกจากนี้คณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา กล่าวว่า (คณะกรรมการวางพื้นฐานปฏิรูปการศึกษา 2518: 64-68) คนในชนบทยังมีโอกาสที่จะเข้าศึกษาต่อในโรงเรียนมัธยมน้อยกว่าที่ควรมาก ทั้งนี้เพราะโรงเรียนในระดับนี้ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ส่วนกลางและตัวเมืองมีชุมชนหนาแน่น จึงปรากฏว่าเด็กในชนบทห่างไกลที่มีฐานะไม่ค่อยดี มีโอกาสเรียนต่อมัธยมศึกษานี้ปรากฏว่าผู้มีภูมิฐานะอยู่ในส่วนกลางมีโอกาสได้รับการศึกษามากที่สุด กล่าวคือ มีจำนวนร้อยละ ๕.58 ของประชากรเท่านั้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันในโอกาสที่จะได้รับการศึกษาอย่างยิ่ง

การวิจัยของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2518: 99-1๐9) แสดงให้เห็นแนวโน้มที่สำคัญของความไม่เสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา ของนักเรียนระดับประถมศึกษา ความไม่เสมอภาคดังกล่าวจะส่งผลให้เกิดความไม่เสมอภาคในระดับมัธยมศึกษาได้เช่นกัน คือในระดับประถมศึกษานี้การวิจัยพบว่าการกระจายโอกาสทางการศึกษาในประเทศนั้นยังไม่สม่ำเสมอ ไม่ว่าจะด้านปริมาณหรือคุณภาพ อัตราการเข้าเรียนในชั้นประถมศึกษาตอนต้น ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ต่ำกว่าภูมิภาคอื่น ๆ เล็กน้อย โอกาสในการศึกษาต่อในชั้นประถมศึกษาตอนปลาย ระหว่างภาคภูมิศาสตร์และจังหวัดต่าง ๆ กรณีนี้ความแตกต่างกันมากเช่นกัน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือนักเรียนมีโอกาสเรียนต่อในชั้นประถมปลายน้อยที่สุด ส่วนคุณภาพของการบริการทางการศึกษาบางประการที่แตกต่างกันไปตามภาคภูมิศาสตร์ และประเภทของโรงเรียน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีโรงเรียนขนาดใหญ่จำนวนน้อยที่สุด ครูที่ไม่มีวุฒิจำนวนมาก ครูสอนที่มีวุฒิมีจำนวนน้อย และยังพบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยของวิชาภาษา

ไทยและเลขคณิตด้วย กล่าวคือ นักเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ ได้คะแนนต่ำที่สุด นักเรียนในกรุงเทพฯ ได้คะแนนสูงกว่านักเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเกือบสองเท่า จะเห็นได้ว่าประเภทของโรงเรียน พื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจ คุณวุฒิของครูและประสบการณ์ในการสอนของครู ฯลฯ ล้วนแต่เป็นองค์ประกอบที่ส่งผลต่อความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาของประชาชนในประเทศทั้งสิ้น

เจมส์ แอล จาเรตต์ (James, L. Jarrett 1972: 5) ได้กล่าวว่า "ในสังคมที่มีความเสมอภาคสมาชิกทุกหน่วยย่อมมีสิทธิที่จะพัฒนาความสามารถสูงสุดของตนเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ปรารถนาภายใต้ขอบเขตของกฎหมายและศีลธรรมอันดี โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนา เพศ หรือฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม สิ่งที่จะช่วยให้เกิดความเสมอภาคทางสังคมคือ "การศึกษา" แต่การที่สมาชิกในสังคมจะมีโอกาสเท่าเทียมกันทางการศึกษานั้น ยิ่งเป็นเรื่องที่เป็นปัญหาสำคัญสำหรับการจัดการศึกษาในประเทศต่าง ๆ ซึ่งรวมทั้งประเทศไทยด้วย ถึงแม้ว่าเราจะได้ให้ความสนใจในเรื่องโอกาสทางการศึกษาของเยาวชนมานานแล้วก็ตามที่ ดังจะเห็นได้จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ศุกร์ เดือน 5 ขึ้น 12 ค่ำ ปีระกา พ.ศ.2427 ในโอกาสที่พระราชทานรางวัลนักเรียนว่า "เจ้านายราชตระกูลตั้งแต่ลูกฉันเป็นต้นไป จนถึงราษฎรที่ต่ำสุดจะได้มีโอกาสเล่าเรียนได้เสมอกัน ไม่ว่าเจ้า ว่าขุนนาง ว่าไพร่ เพราะฉะนั้นจึงขอบอกไว้ว่า การเล่าเรียนในบ้านเมืองของเรานี้จะเป็นข้อสำคัญที่หนึ่งซึ่งฉันอุตสาหะจัดขึ้นจนเจริญจนได้..." (จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นนับว่าเป็นรากฐานในการจัดการศึกษาของรัฐบาลไทยเรื่อยมา

ในเรื่องเกี่ยวกับระดับฐานะทางเศรษฐกิจสังคมนั้น ได้มีการศึกษาอย่างกว้างขวาง เช่นเดียวกัน จากผลการวิจัยของ เฮส เวิร์ซิงตัน (H. Worthington 1971: 7-10) ได้ศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะของนักเรียนที่มีความสัมพันธ์ทางการเรียนในครึ่งปีแรก ของนักเรียนปีที่ 1 มหาวิทยาลัยยูทา จำนวน 2,260 คน ปรากฏว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมีความสัมพันธ์กับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ปกครอง เป็น 3 ระดับ คือ ระดับสูง ระดับกลาง และระดับต่ำ พบว่าผู้ปกครองระดับกลางและระดับสูงให้การส่งเสริมการเรียนของเด็กในความ

ปกครองสูงกว่าผู้ปกครองที่มีระดับเศรษฐกิจสังคมต่ำ จากการวิจัยของเวริงตัน แสดงให้เห็นว่า ความเอาใจใส่และการสนับสนุนในการเรียนของเด็กนั้นมากกว่าผู้ปกครองที่มีฐานะเศรษฐกิจ-สังคมต่ำ ที่เป็นเช่นนี้อาจจะเป็นเพราะผู้ปกครองที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมต่ำ มีรายได้ไม่พอเพียงสนับสนุนการเรียนของเด็กในปกครองหรืออาจเนื่องมาจากความต้องการใช้แรงงานของเด็กในการช่วยประกอบอาชีพ

จากการศึกษาของ เควิน เมเยอร์ริแบงค (Kevin Majeribank 1972: 103-109) สนับสนุนผลงานของเวริงตัน คือ เมเยอร์ริแบงคได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ ระหว่างความเอาใจใส่ของผู้ปกครอง ความคาดหวังของผู้ปกครอง สภาพแวดล้อมและระดับฐานะทางเศรษฐกิจสังคม กับผลการเรียนของนักเรียนอายุ 11 ขวบ จำนวน 185 คน โดยใช้แบบทดสอบ Primary Mental Ability และใช้แบบสอบถามในการเป็นแบบสัมภาษณ์ผู้ปกครอง ผลการศึกษาเรื่องนี้ ปรากฏว่านักเรียนที่ผู้ปกครองให้ความส่งเสริมการเล่าเรียน จะมีการเตรียมโครงการในการเรียนของเด็ก เห็นความก้าวหน้าของเด็กและเห็นความสำคัญของการศึกษา ตลอดจนมีความสนใจเกี่ยวกับโรงเรียน

เกี่ยวกับโอกาสหรือความเสมอภาคทางการศึกษานี้ นับว่าเป็นเรื่องสำคัญและส่งผลต่อการพัฒนาประเทศอย่างมาก สมควรที่หยิบยกนำมาศึกษาให้ละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้น การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาโอกาสในการเข้าศึกษาต่อในระดับต่าง ๆ และในภูมิภาคที่ต่างกัน ซึ่งกระทำเป็นโครงการร่วมกัน สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้เป็นเฉพาะโอกาสเข้าศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในจังหวัดนครราชสีมาเท่านั้น ผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้จะเป็นข้อมูลส่วนหนึ่งเพื่อนำไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายและหาช่องทางในการจัดการศึกษา เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในเรื่องโอกาสทางการศึกษา และเกิดประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับการพัฒนาประเทศยิ่งขึ้น

จากเหตุผลที่กล่าวมาทั้งหลายแล้วนั้น นักเรียนที่อยู่ในกรุงเทพมหานครและนักเรียนส่วนกลางทั้งหลาย ได้เปรียบนักเรียนที่อยู่ในส่วนภูมิภาค กับโอกาสการศึกษาต่ออย่างมาก โดยเฉพาะเปรียบเทียบกับส่วนกลางกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือแล้วห่างไกลกันมาก ดูได้จากสถิติการเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในปี 2527-2529 ระหว่างภาคต่าง ๆ

ตารางที่ 4 สถิติอัตราการเข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ภาค	ปีการศึกษา 2527		ปีการศึกษา 2528		ปีการศึกษา 2529	
	นักเรียนจบ	ร้อยละของ	นักเรียนจบ	ร้อยละของ	นักเรียนจบ	ร้อยละของ
	ป.6	ผู้จบ ป.6	ป.6	ผู้จบ ป.6	ป.6	ผู้จบ ป.6
เหนือ	200,361	37.16	178,378	39.09	178,860	37.95
กลาง	173,813	53.29	165,690	52.16	140,423	55.97
ใต้	139,643	57.75	136,045	51.11	123,858	53.94
ตะวันออกเฉียงเหนือ	475,993	27.96	443,854	26.79	429,059	24.13
ตะวันออก	65,062	47.82	62,788	44.44	60,812	44.81
รวมภูมิภาค	1,054,872	38.99	986,755	37.77	933,012	36.85
กรุงเทพมหานคร	89,539	87.80	89,737	83.40	76,194	101.72

ที่มา : กองแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2530)

กองแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2527 : 3) สรุปสาเหตุที่นักเรียนไม่ศึกษาต่อไว้ว่า เกิดจากสาเหตุต่อไปนี้

1. เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจของครอบครัว ผู้ปกครองที่มีฐานะยากจนไม่สามารถส่งเสียบุตรหลานเข้าเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ได้ แม้ว่าบางโรงเรียนจะยกเว้นเงินค่าบำรุงการศึกษา ตลอดจนถึงตำราเรียน และค่าอาหารกลางวันก็ตาม

2. เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ การคมนาคมที่ไม่สะดวก และระยะทางไกล ทำให้นักเรียนไม่สามารถเดินทางมาโรงเรียนได้

3. ผู้ปกครองส่วนหนึ่งที่ไม่สนับสนุนส่งบุตรหลานให้เข้าเรียน เมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หรือชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก็จะส่งไปทำงานในกรุงเทพมหานคร หรือตามโรงงาน

อุตสาหกรรมในภาคอื่น ๆ นอกจากนี้ผู้ปกครองบางคนไม่สามารถรับราชการได้ จึงไม่สนับสนุนให้เรียนต่อ

จะเห็นได้ว่า ปัญหาการศึกษาต่อของนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีมากขึ้นทุกปี และระบบการศึกษาได้สะสมจำนวนนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา เพิ่มขึ้นปีละไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของจำนวนนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทั้งหมด ดังนั้นปัญหาที่จะกระทบกับระบบการศึกษาของไทยต่อไปนั้นคือ การที่ระบบการศึกษาไม่สามารถเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงสังคมตามความมุ่งหวังที่จะใช้การศึกษา เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมได้ ทั้งนี้เพราะพื้นฐานการศึกษาของประชาชนส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา โอกาสที่จะเป็นผู้ผลิตที่มีประสิทธิภาพก็มีน้อยลง ส่วนใหญ่ก็จะเป็นผู้ใช้แรงงาน ประเภทแรงงานไร้ฝีมือ เป็นการให้รัฐบาลต้องหางานให้คนประเภทนี้

จากแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติทุกฉบับ รัฐบาลได้ตั้งความมุ่งหวังที่จะให้เยาวชนที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาภาคบังคับได้ศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษามากขึ้น แต่รัฐบาลยังไม่สามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายได้ จากสรุปผลการดำเนินงาน ตามแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 4 (พ.ศ. 2520 - 2524) ของกระทรวงศึกษาธิการ (แผนพัฒนาการศึกษาคาสนา และวัฒนธรรม ระยะที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) 2526: 2-9) ได้สรุปผลรับนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เข้าศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ไว้ดังนี้

เป้าหมาย การรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ของสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ตลอดระยะเวลาของแผนพัฒนาฯ ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2520 - 2524) ปรากฏว่ารับนักเรียนได้น้อยกว่าเป้าหมาย 3,366,947 คน คิดเป็นร้อยละ 36.22 ของเป้าหมายที่ตั้งไว้ และในปี 2531 - 2532 มีนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 1,030,185 คน เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพียง 416,558

ปัญหาการเรียนต่อของนักเรียนโดยส่วนรวมของประเทศ เป็นปัญหาที่มีอยู่ตลอดเวลา ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับความเสมอภาคทางการศึกษา กล่าวคือ เด็กในชนบทมีโอกาสที่จะเข้าศึกษาต่อในระดับสูงน้อยกว่าเด็กในตัวเมือง จากข้อมูลการรับนักเรียนเข้าศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของกระทรวงศึกษาธิการ พบว่า ในจำนวนนักเรียนที่เข้าศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 นักเรียนในส่วนกลางจะเข้าศึกษาต่อคิดเป็นร้อยละ 87.7 ของนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในส่วนกลาง และในส่วนภูมิภาคจะเข้าศึกษาต่อเพียงร้อยละ 38.8 ของนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในส่วนภูมิภาค

นายชวน หลีกภัย (2527: 2-3) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการกล่าวว่า การที่นักเรียนในส่วนภูมิภาคเรียนต่อน้อย เพราะผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา และ ผู้ที่ไม่ศึกษาต่อเหล่านี้มักจะออกมาเป็นเกษตรกร ซึ่งเป็นอาชีพหลักของประเทศ กองแผนงาน สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2527 : 2) สรุปสาเหตุที่นักเรียนไม่ศึกษาต่อไว้ว่าเกิดจาก สาเหตุต่อไปนี้

1. เนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัว ผู้ปกครองที่มีฐานะยากจนไม่สามารถส่งเสียให้บุตรหลาน เข้าเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ได้ แม้ว่าบางโรงเรียนจะ ยกเว้นเงินค่าบำรุงการศึกษา ตลอดจนตำราเรียน และค่าอาหารกลางวันก็ตาม

2. เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ การคมนาคมที่ไม่สะดวก และระยะทางไกล ทำให้นักเรียนไม่สามารถเดินทางมาโรงเรียนได้

3. ผู้ปกครองส่วนหนึ่งไม่สนับสนุนส่งบุตรหลานให้เข้าเรียน เมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หรือชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก็จะส่งไปทำงานในกรุงเทพมหานคร หรือตามโรงงาน อุตสาหกรรมในภาคอื่น ๆ นอกจากนี้ผู้ปกครองบางคนเห็นว่าไม่สามารถรับราชการได้ จึงไม่สนับสนุนให้เรียนต่อ

จะเห็นได้ว่าปัญหาการศึกษาต่อของนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีมากขึ้นทุกปี และระบบการศึกษาที่ได้สะสมจำนวนนักเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาเพิ่มขึ้นปีละไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของจำนวนนักเรียนที่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทั้งหมด

สิ่งที่รัฐบาลไทยได้ถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับประชาชนในประเทศไทย คือ การจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา เพราะเป็นการจัดการศึกษา ให้แก่ประชากรส่วนใหญ่ในประเทศ การศึกษาระดับนี้เป็นรากฐานที่สำคัญในการสร้างประชากรให้มีคุณภาพ ดังที่รัฐได้กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ให้เยาวชนทุกคนได้เรียนรู้พื้นฐานในการประกอบอาชีพ โดยคาดหวังว่าเยาวชนที่จบหลักสูตรระดับประถมศึกษาแล้วจะเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม และมีความรู้พื้นฐานในสาขาอาชีพต่าง ๆ เพื่อจะได้เลือกประกอบอาชีพตามความสนใจ ความถนัดของตนเองต่อไป ซึ่งก็มีนักเรียนส่วนหนึ่งที่จบชั้นประถมศึกษาแล้ว เข้าเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษา และอีกส่วนหนึ่งที่ไม่ได้เรียนต่อ นักเรียนที่เรียนต่อในระดับมัศึกษานั้น จะได้รับการฝึกฝน ปลูกฝังในด้านทัศนคติ ค่านิยมที่ดี ให้อุทิศตนเองว่ามีความสามารถ ความถนัดอย่างไร และขณะเดียวกันก็จะได้รับการฝึกฝนให้มีความรู้ และทักษะในอาชีพต่าง ๆ เพื่อจะได้ออกไปประกอบอาชีพได้ ซึ่ง

นักเรียนที่จบหลักสูตรระดับประถมศึกษา จะมีความแตกต่างจากนักเรียนที่จบหลักสูตรระดับมัธยมศึกษา ในด้านความสามารถของนักเรียน เพราะหลักสูตรระดับประถมศึกษาจะได้เพียงความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ส่วนหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาจะให้ความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพตามที่นักเรียนถนัดและสนใจ ฉะนั้น หากจะพิจารณาคุณภาพของคนตามทัศนะของนักเศรษฐศาสตร์ คนที่จบหลักสูตรระดับประถมศึกษาแล้วออกไปประกอบอาชีพในหน่วยผลิตย่อมมีความสามารถในการผลิตน้อยกว่าคนที่จบหลักสูตรระดับมัธยมศึกษา ดังนั้นรัฐบาลจึงมุ่งหวังที่จะส่งเสริมให้เยาวชนได้เรียนต่อจนจบระดับมัธยมศึกษาเพิ่มขึ้น เช่น ในปีการศึกษา 2527 ได้ตั้งเป้าหมายไว้ว่า จะให้นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทั้งหมด (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, กองแผนงาน 2527: 1) ซึ่งตามความเป็นจริงแล้วมีนักเรียนเข้าเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพียงร้อยละ 42.8 ซึ่งยังไม่ถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, กองแผนงาน 2527: 7) การที่รัฐบาลต้องการที่จะยกระดับความรู้ของประชาชนให้สูงขึ้น เพื่อให้ประชาชนเป็นผู้ที่มีความสามารถในการผลิต เป็นการช่วยพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจ และขณะเดียวกันก็จะ เป็นประโยชน์ในการพัฒนาประเทศด้านอื่น ๆ อีกด้วย ดังจะเห็นได้จากประเทศญี่ปุ่น ซึ่งสามารถพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างรวดเร็ว แม้จะได้รับความเสียหายอย่างมากจากสงครามโลกครั้งที่ 2 เพราะรัฐบาลของเขามองเห็นความสำคัญของการศึกษาว่าสามารถช่วยพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าได้ เขาจึงเร่งพัฒนาด้านการศึกษาแก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนเป็นคนที่มีคุณภาพ เป็นต้น ในการเตรียมการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ระยะที่ 6 (พ.ศ. 2530 - 2534) ก็ได้มีข้อเสนอแนะให้รัฐบาลจัดการศึกษาภาคบังคับถึง 9 ปี (สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ 2527: 4-9) ทั้งนี้เนื่องจากประสบปัญหาให้นักเรียนที่จบหลักสูตรประถมศึกษา ไม่ได้รับการฝึกทักษะด้านการประกอบอาชีพ จึงไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ขณะเดียวกันก็มีนักเรียนที่จบระดับประถมศึกษาแล้วไม่ได้ศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาปีละ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ดังแสดงในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ตารางเปรียบเทียบและผลการรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

	ปีการศึกษา 2527					ปีการศึกษา 2528				ปีการศึกษา 2529			
	นักเรียนจบ ป.6 ปี 26	แผนการรับ นักเรียน	ผลการรับ นักเรียน	ร้อยละต่อ ต่อผู้จบ ป.6	นักเรียนจบ ป.6 ปี 27	แผนการรับ นักเรียน	ผลการรับ นักเรียน	ร้อยละต่อ ต่อผู้จบ ป.6	นักเรียนจบ ป.6 ปี 28	แผนการรับ นักเรียน	ผลการรับ นักเรียน	ร้อยละต่อ ผู้จบ ป.6	
	เหนือ	200,361	87,684	74,458	37.16	178,378	87,645	69,724	39.09	178,860	80,124	67,767	37.95
กลาง	173,813	101,434	92,617	53.29	165,690	108,143	86,430	52.16	140,423	98,889	78,529	55.97	
ใต้	139,643	91,594	80,067	57.75	136,045	97,942	69,531	51.11	123,858	79,731	66,806	53.94	
ตะวันออกเฉียงเหนือ	475,993	163,024	133,068	27.96	443,854	156,479	118,903	26.79	42,909	140,908	103,423	24.13	
ตะวันออก	65,062	36,188	31,115	47.82	62,788	36,866	28,138	44.81	60,812	32,802	27,249	44.81	
รวมภูมิภาค	1,054,872	479,124	411,325	38.89	986,755	487,675	372,726	37.77	933,012	429,140	343,837	36.85	
กรุงเทพมหานคร	89,539	77,499	78,500	87.80	89,737	84,760	74,841	83.40	76,194	78,940	77,502	101.72	
รวมทั้งประเทศ	1,144,411	556,623	489,825	42.80	1,076,492	572,435	447,567	41.58	1,009,206	508,080	421,339	41.75	

ที่มา : ข้อมูลได้มาจากการรายงานการศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของ
กองแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ

หมายเหตุ ตัวเลขอัตราการศึกษาคือในตารางนี้เป็นตัวเลขที่คิดจากจำนวนนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และจำนวนนักเรียนที่เข้าศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในแต่ละภาค ไม่ได้ทำการสำรวจจำนวนนักเรียนที่ศึกษาคือจริง ๆ ดังนั้นอาจมีนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แล้วย้ายไปศึกษาต่อในภาคอื่น ทำให้ตัวเลขในตารางคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงบ้าง

จากข้อมูลในตารางจะเห็นว่า นักเรียนที่ได้เข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ยังต่ำกว่าแผนที่จะรับนักเรียนเข้าศึกษาเป็นจำนวนมาก นักเรียนที่มีโอกาสได้ศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีเพียงร้อยละ 41-43

5. องค์ประกอบที่มีผลต่อโอกาสการศึกษาต่อ

องค์ประกอบด้านต่าง ๆ ที่มีผลต่อโอกาสในการศึกษาต่อนั้นมีหลายด้าน จากการศึกษางานการวิจัยของบุคคลต่าง ๆ จากหลาย ๆ สถาบัน ผลจากการวิจัยพบว่า นอกจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน อันหมายถึงด้านสติปัญญาของนักเรียนโดยตรงที่มีผลต่อการที่จะศึกษาต่อแล้ว แต่ยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ ที่มีผลต่อโอกาสการศึกษาต่อ เช่นสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม สถานภาพทางครอบครัว อันเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญในทุก ๆ ด้าน ต่อโอกาสในการศึกษาต่อของนักเรียนทั้งสิ้น จากเหตุผลที่กล่าวมานี้ ทำให้นักเรียนมีโอกาสนในการศึกษาต่อไม่เท่าเทียมกัน จึงมีการพูดถึงความเสมอภาคในการศึกษาต่อกันมากขึ้น โดยเฉพาะความแตกต่างด้านเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละครอบครัวของเด็กแต่ละท้องที่ ยังมีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะเด็กที่อยู่ในเมืองกับเด็กในชนบท ที่มีความแตกต่างกันทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ทั้งที่รัฐบาลพยายามขยายการศึกษาให้กว้างขวางในทุกๆระดับ การให้มีความเสมอภาคทางการศึกษาด้วยการใช้แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับต่าง ๆ เช่น ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ข้อ 7 กล่าวไว้ว่า รัฐจัดการส่งเสริมให้มีความเสมอภาคทางการศึกษา โดยทางด้านการกระจายสถานศึกษาทางด้านวิชาชีพ ให้เพียงพอกับความต้องการของคนในประเทศ และการส่งเสริมวิชาชีพในสถานศึกษาต่าง ๆ พร้อมทั้งสนับสนุนให้ชาวชนบทห่างไกลด้วย โดยการรับการศึกษาได้รับการบริการทางการศึกษาให้มากขึ้นเป็นพิเศษ (สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษา ฉบับที่ 5 2525 - 2529: 22)

นอกจากนั้นนโยบายของรัฐบาลที่ได้แถลงไว้ต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2526 ข้อ 9 "จะระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการขยายการศึกษา และการพัฒนาคุณภาพ และจะปรับปรุงวิธีการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษา เพื่อให้มีความเสมอภาคทางการศึกษา โดยเป็นการให้โอกาสแก่ผู้เรียน ให้โอกาสผู้เรียนที่ยากจน และกลุ่มคนที่มีโอกาสน้อย" จากเจตนารมณ์และนโยบายนี้ จึงต้องการความเสมอภาคการศึกษา (กองแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ 2527 : 1)

องค์ประกอบทางด้านเศรษฐกิจกับโอกาสในการศึกษาต่อ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจนั้นก็มีความสำคัญอย่างมาก ต่อโอกาสการศึกษาต่อของนักเรียน เพราะการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ไม่ได้เป็นการศึกษาภาคบังคับ ผู้เรียนต้องเสียค่าใช้จ่ายในการศึกษาเอง ตลอดจนค่าใช้จ่ายด้านอื่น ๆ เกี่ยวกับตัวผู้เรียนเอง ผู้ปกครองที่มีฐานะทางด้านเศรษฐกิจไม่ดีอาจมีปัญหาในการส่งเสียให้เด็กเรียนไม่ตลอดได้

ปัจจุบันนี้ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำกำลังเป็นปัญหาที่สำคัญสำหรับทุกประเทศ ประเทศไทยเองก็กำลังประสบปัญหานี้อยู่เช่นกัน ซึ่งปัญหาดังกล่าวจะทำให้เกิดปัญหาตามมาหลายอย่าง เช่น จะทำให้ทุกคนต้องแก่งแย่งกันทำมาหากินมากขึ้น เพื่อให้ได้มาซึ่งเงินอันเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีพ ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้พ่อแม่หรือผู้ปกครองไม่ค่อยมีเวลาที่จะมาสนใจหรือเอาใจใส่กับบุตรหลานของตนได้เท่าที่ควร ส่วนใหญ่จะทิ้งบุตรให้อยู่กับคนใช้ หรือให้อยู่กันเองตามลำพัง โดยเฉพาะครอบครัวที่มีฐานะยากจน เด็กจะต้องช่วยตัวเอง อยู่กันเอง พ่อแม่ไม่มีเวลามอบบรมสั่งสอนมากนัก ดังนั้นโอกาสที่เด็กจะประพฤติตัวเลื่อมเสีย คบเพื่อนฝูงที่เกเร ตั้งเป็นกลุ่ม เป็นแก๊ง เสพยาเสพติด หรือก่อความไม่สงบแก่สังคม เช่น ลักขโมยหรือฉกชิงวิ่งราว จนถึงก่อคดีอาชญากรรมต่าง ๆ นั้น มีมากทีเดียว

ถ้าจะลองพิจารณาถึงผลของความผิดเคืองทางเศรษฐกิจ ในแง่การศึกษาดูบ้าง ก็จะพบว่ามียouthพลอยู่ไม่น้อยเช่นกัน เด็กที่มีโอกาสเกิดมาในครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ส่วนใหญ่จะได้รับการสนับสนุนทางการเรียนมาก พ่อแม่มักส่งเสียให้เรียนสูง ๆ เพื่อจะได้มีอาชีพที่ดีในภายหน้า และในขณะที่กำลังเรียนอยู่ก็จะได้รับความสนับสนุนอย่างเต็มที่ไม่ว่าจะเป็นด้านอุปกรณ์การเรียน เงินค่าใช้จ่าย เสื้อผ้า อาหาร ของใช้จำเป็น หรือไม่จำเป็นต่าง ๆ เด็กเหล่านี้จะมีอย่างพร้อมมูล นอกจากนั้นทางบ้านก็อาจจะจ้างอาจารย์มาสอนเป็นกรณีพิเศษอีก เพื่อให้เรียนได้ดียิ่งขึ้น ถ้าลองมองในแง่ตรงข้ามบ้าง เด็กที่อยู่ในครอบครัวที่มี

ฐานะยากจน โอกาสที่จะเรียนก็มีน้อย เพราะพ่อแม่ไม่มีทุน หรือถ้าได้เรียนแล้วก็ยังคงต้องประสบปัญหาอีก คือต้องพบกับความขาดแคลนต่าง ๆ อาหารการกินไม่สมบูรณ์ เสื้อผ้ามีจำนวนจำกัด ขาดอุปกรณ์การเรียน ไม่มีเงินทองใช้จ่ายอย่างเพียงพอ เด็กบางคนต้องขาดโรงเรียนบ่อย ๆ เพื่อช่วยทางบ้านประกอบอาชีพ บางรายต้องช่วยหารายได้พิเศษหลังจากโรงเรียนเลิกแล้ว หรือบางรายยังเรียนไม่จบก็ต้องออกเสียดกลางคัน ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ก็พอจะมองเห็นแล้วว่าเด็กที่มาจากครอบครัว 2 ประเภทนี้แตกต่างกันอย่างไร ฐานะทางเศรษฐกิจมีอิทธิพลมากเพียงใด ได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้ช่วยกันสรุปปัญหาของเด็กอันเนื่องมาจากการที่ครอบครัวมีเศรษฐกิจไม่ดีไว้ (กระทรวงศึกษาธิการ 2507 : 136)

1. เด็กที่มาจากครอบครัวที่ยากจนจะประสบปัญหาความไม่เสมอภาคทางการศึกษา คือมีโอกาสที่จะได้ศึกษาต่อ มีก็เพียงแต่จบประโยคเท่านั้น โอกาสที่จะได้ศึกษาต่อในชั้นสูงขึ้นไปมีน้อยมาก
2. เด็กจะพบกับปัญหาการขาดแคลนอุปกรณ์ และเครื่องใช้จำเป็นต่าง ๆ ในการเรียน
3. ขาดผู้สนับสนุนทางการศึกษา เพราะพ่อแม่ไม่มีความรู้ทางด้านนี้ หรือพ่อแม่ต้องการให้ออกมาช่วยกันประกอบอาชีพมากกว่า
4. ขาดผู้ที่คอยแนะนำ อบรมสั่งสอนเพราะพ่อแม่อาจไม่มีเวลาให้กับเด็ก ทำให้เด็กมีโอกาสที่จะประพฤติตัวเสื่อมเสียได้ง่าย
5. เด็กอาจพบกับปัญหาทางจิตใจ เพราะเมื่อครอบครัวประสบปัญหาทางเศรษฐกิจสมาชิกในบ้านมักจะไม่ค่อยมีความสุขเท่าที่ควร อาจเกิดความระหองระแหงขึ้นภายในครอบครัว เพราะต่างก็ผจญกับปัญหาหนักไม่มีเวลาที่จะสนุกสนานรื่นเริง บรรยากาศในครอบครัวมีแต่ความตึงเครียด ไม่สามัคคีกัน อาจทำให้เกิดผลเสียทางด้านจิตใจแก่เด็กได้

ในปี พ.ศ. 2513 สัจด์ อุทรานนท์ ได้ทำการวิจัยถึงสภาพทางเศรษฐกิจสังคมและภาวะเกี่ยวกับตัวเด็กบางประการที่ทำให้เด็กไม่เข้าเรียนต่อในชั้นประถมศึกษาตอนปลายในเขตการศึกษาภาคบังคับ กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ของโรงเรียนประถมที่อยู่ในรัศมี 2 กม. จากโรงเรียนประถมปลาย จำนวน 215 คน ผลปรากฏว่าสาเหตุที่ทำให้เด็กไม่เรียนต่อหลังจากจบ ป.4 แล้วคือ มีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของครอบครัว ซึ่งเป็นสาเหตุ

ที่สำคัญที่สุด ในจำนวนเด็กที่ไม่ได้เข้าเรียนต่อทั้งหมด ครึ่งหนึ่งมาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจน นอกจากนั้นเนื่องจากความต้องการใช้แรงงานเด็ก สภาพทางสังคม และสภาวะเกี่ยวกับตัวเด็กบางประการ เช่น ผู้ปกครองไม่ส่งเสริม การเดินทางไม่สะดวก สติปัญญาไม่ดี ฯลฯ

สุภางค์ จันทวนิช (2522 : 230 - 234) ได้ศึกษาเกี่ยวกับโอกาสการเข้าศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า นักเรียนที่จบชั้น ป.7 ไม่มีโอกาสได้ศึกษาต่อเนื่องมาจากปัจจัยทางด้านครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างต่ำ โดยเฉพาะบิดามารดาที่มีอาชีพเกษตรกรรม

สุวิมล กาญจนโกมล (2524 : 103-104) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม กับโอกาสทางการเข้ารับการศึกษาของนักเรียนประถมศึกษา พบว่า รายได้ของประชากรมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับโอกาสทางการเข้ารับการศึกษาด้านอัตราการเข้าเรียน และอัตราการมาเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากผลการวิจัยของ ประเสริฐ แก้วเพชร (2527 : 185 - 186) พบว่า ผู้ปกครองที่บุตรไม่ได้เรียนต่อส่วนใหญ่จะมีรายได้น้อย คือ ต่ำกว่า 3,000 บาทต่อเดือน กล่าวได้ว่ารายได้ของผู้ปกครองนักเรียนเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการศึกษาต่อของนักเรียนมากที่สุด เนื่องจากผู้ปกครองที่มีรายได้น้อย ต้องการให้บุตรทำงานเพื่อช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว และต้องการให้บุตรช่วยเหลือทำงานบ้านเพื่อให้ผู้ปกครองออกไปทำงานนอกบ้าน รายได้จึงมีความสัมพันธ์กับโอกาสที่จะไม่ให้บุตรเรียนต่ออย่างมาก

จากการศึกษาของ บุญเพ็ง ธาณี (2529 : 85) พบว่า นักเรียนที่ได้ศึกษาต่อนั้น บิดามารดาหรือผู้ปกครองมีรายได้ที่มั่นคง โดยเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 2,000 บาทต่อเดือน ในขณะที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองของนักเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อนั้น หัวหน้าครอบครัวมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนเกินกว่า 2,000 บาทต่อเดือนมีจำนวนน้อย แสดงให้เห็นว่าระดับเศรษฐกิจของครอบครัวมีแนวโน้มว่า จะทำให้สภาพการศึกษาต่อของนักเรียนแตกต่างกันด้วย

บุญเพ็ง ธาณี (2529 : 85) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสถานภาพผู้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดเทศบาล ปีการศึกษา 2528 ที่ได้ศึกษาต่อและไม่ได้ศึกษาต่อ พบว่า ระดับการศึกษาของบิดามารดาหรือผู้ปกครองของบิดามารดา หรือผู้ปกครองอาจจะส่งผลต่อการได้ศึกษาต่อของนักเรียนด้วย เพราะบิดามารดาหรือผู้ปกครองของนักเรียนที่ได้ศึกษาต่อนั้น ส่วนมากจะมีระดับการศึกษาสูงกว่าบิดามารดา หรือผู้ปกครองของนักเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อ บิดามารดาหรือผู้ปกครองที่ได้รับการศึกษาสูง ย่อมเห็นคุณค่าของการศึกษามากกว่าบิดามารดาที่มีการศึกษาค่ำ

รายงานการศึกษาของกรมสามัญศึกษา และสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้สรุปผลสอดคล้องกันว่า ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะปัญหาความยากจนของผู้ปกครอง นับเป็น สาเหตุที่ทำให้อัตราการเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นมีระดับต่ำ ขณะเดียวกันการศึกษาเฉพาะกรณีในจังหวัดจันทบุรีและนครสวรรค์ ของกองศึกษาและเผยแพร่พัฒนา สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนากิจการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ก็ให้ผลสรุปที่สอดคล้องกับรายงานของกระทรวงศึกษาธิการข้างต้น กล่าวคือผู้ปกครองส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ปัญหาเศรษฐกิจเป็น ปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการตัดสินใจว่าจะส่งบุตรหลานเรียนต่อหรือไม่ แต่ยังมีประเด็นอื่น ๆ ที่น่าสนใจอีกหลายประเด็น เช่น ในกรณีที่จะให้สิ่งจูงใจด้วยการเรียนฟรี ก็ยังมีผู้ปกครองบางส่วนลังเลใจอยู่ว่าจะให้บุตรหลานของตนเรียนต่อหรือไม่ ในกรณีที่พบว่า โอกาสในการหางานทำในภาคเกษตรหรืองานรับจ้างอื่น ๆ ยังพอมืออยู่ ทำให้เด็กจบ ป.6 เหล่านั้นมุ่งสู่ตลาดแรงงานแทนการเรียนต่อ แม้ว่าจะได้รับผลตอบแทนค่อนข้างต่ำ (คณะกรรมการพัฒนากิจการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2532 : 10)

ส่วนการวิจัยในต่างประเทศ พบว่าสภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัวมีความสัมพันธ์กับโอกาสทางการศึกษา ดังต่อไปนี้

จากการศึกษาของฮาร์บิสัน และ ซี.เอ. มายเออร์ส (Harbison and C.A. Myers 1964 : 11) ได้พบว่า เด็กวัยรุ่นที่อยู่ในช่วงอายุ 15-19 ปี จากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูง มีโอกาสเรียนโดยไม่หยุดชะงัก เด็กที่อยู่ในครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ ส่วนใหญ่ไม่ได้ศึกษาต่อเพราะต้องออกจากโรงเรียนมาทำงานเพื่อหารายได้

ฮาโรล เอ กิบบาร์ด (Harold A. Gibbard 1966 : 55) ศึกษานักเรียนในโรงเรียนรัฐบาลเมืองชิคาโก พบว่า เด็กที่มีฐานะดีจะได้รับการส่งเสริมสนับสนุน และแรงจูงใจในการเรียนมากกว่าเด็กในชุมชนหนาแน่น เด็กที่มีฐานะดีจะประสบผลสำเร็จในการเรียนและมีโอกาสที่จะเรียนสูงขึ้นไปมากกว่าเด็กที่มาจากชุมชนหนาแน่น

6. การศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา

1. ลักษณะทั่วไปของจังหวัดนครราชสีมา

1.1 ประชากร ประชากรในจังหวัดนครราชสีมา มีทั้งหมด 2,314,749 คน แยกเป็นชาย 1,163,481 คน หญิง 1,151,331 คน (สถิติ 31 มิถุนายน 2531) หรือประมาณ 12 เปอร์เซ็นต์ของประชากรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.1.1 ความหนาแน่น เมื่อพิจารณาความหนาแน่นโดยเฉลี่ยต่อพื้นที่ของจังหวัดในรอบ 10 ปี คือ พ.ศ. 2518-2527 ความหนาแน่นของประชากร 92.90 คนต่อตารางกิโลเมตร ในเขตเทศบาลมีประชากรอยู่หนาแน่น โดยเฉลี่ย 1,305.82 คนต่อตารางกิโลเมตร และนอกเขตเทศบาลหนาแน่นโดยเฉลี่ย 86.55 คนต่อตารางกิโลเมตร

1.1.2 การกระจาย การกระจายของประชากรระหว่างปี 2518 และ 2527 ปรากฏว่าในเขตเทศบาลและนอกเขตคิดเป็นร้อยละ 6.21 และ 93.79 ในปี 2518 และประชากรมีแนวโน้มจะเข้ามาอยู่ในเขตเทศบาลมากขึ้น คือ ร้อยละ 12.13 และนอกเขตเทศบาลลดเหลือร้อยละ 87.87 ในปี 2527 เฉลี่ยการกระจายในเขตเทศบาลร้อยละ 7.39 และนอกเขตเทศบาล 92.61 (กองการทะเบียน กระทรวงมหาดไทย 2531)

1.2 ลักษณะทางภูมิศาสตร์

จังหวัดนครราชสีมา ตั้งอยู่บนที่ราบสูงโคราช และอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สูงจากระดับน้ำทะเลโดยเฉลี่ย 150 - 300 เมตร มีพื้นที่ทั้งหมด 21,234.99 ตารางกิโลเมตร หรือ 12,242.125 ไร่ มีลำน้ำไหลผ่าน 3 สายคือ

1. ลำน้ำมูล ไหลผ่านอำเภอโชคชัย จักราช นิมาย และชุมพวง
2. ลำน้ำมูล หรือลำปลายมาศ ไหลผ่านอำเภอนิมาย ชุมพวง
3. ลำตะคอง ไหลผ่านอำเภอสี่คิ้ว สูงเนิน เมือง และโนนสูง

อาณาเขตติดต่อ

- ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดชัยภูมิ ด้านอำเภอโนนไทย บัวใหญ่ ดง และติดต่อกับจังหวัดขอนแก่นด้านอำเภอบัวใหญ่
- ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดปราจีนบุรี ด้านอำเภอบึงกรงชัย ทรัพย์ มีทิวเขาเขียว เขากระบินทร์ เขาบรรทัด และเขาสันกำแพง กั้นเขตแดน และติดต่อกับจังหวัดนครนายก ด้านอำเภอสีคิ้ว และอำเภอบึงกรงชัย มีทิวเขาดงพญาเย็นกั้นเขตแดน
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดชัยภูมิ ด้านอำเภอด่านขุนทด มีทิวเขาดงพญาเย็นกั้นเขตแดน และติดต่อกับจังหวัดสระบุรีด้านอำเภอสีคิ้ว ด่านขุนทด และปากช่อง
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดบุรีรัมย์ ด้านอำเภอประทาย นิมาย จักราช โชคชัย และทรัพย์

1.3 ด้านปกครอง

1.3.1 การบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนราชการระดับจังหวัดระดับเขต ภาค และรัฐวิสาหกิจ ที่ตั้งอยู่ในจังหวัด สังกัดกระทรวงต่าง ๆ 187 หน่วยงาน เช่น กองทัพอากาศที่ 2 กองบัญชาการมณฑลทหารบกที่ 3 กองบัญชาการช่วยรบที่ 2 กรมผสมที่ 3 และ 23 กองบังคับการกองบิน 1 หน่วยงานทางราชการตำรวจ เช่น กองบัญชาการตำรวจภูธร 2 และกองบังคับการตำรวจภูธร 3 หน่วยงานทางศาล เช่น ศาลจังหวัด ศาลคดีเด็ก และเยาวชน ศาลแขวง

1.3.2 การบริหารราชการส่วนภูมิภาค จังหวัดนครราชสีมา แบ่งการปกครองส่วนภูมิภาคออกเป็น 22 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ 243 ตำบล 2,799 หมู่บ้าน

1.3.3 การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย

1.3.3.1 องค์การบริหารส่วนจังหวัด

1.3.3.2 เทศบาลจำนวน 4 แห่ง ได้แก่เทศบาลเมือง

นครราชสีมา เทศบาลตำบลบัวใหญ่ เทศบาลตำบลโนนสูง และเทศบาลตำบลปากช่อง

1.3.3.3 สุขาภิบาล จำนวน 32 แห่ง

1.4 การเมือง

จังหวัดนครราชสีมา มีผู้แทนราษฎรได้ทั้งสิ้น 15 คน แบ่งเขตการเลือกออกเป็น 5 เขต การมีส่วนร่วมในการไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ผ่านมานับว่ายังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ตั้งแต่ พ.ศ. 2512 - 2519 อยู่ในเกณฑ์เฉลี่ยร้อยละ 46 ส่วนการเลือกตั้งล่าสุดเมื่อวันที่ 24 ก.ค. 30 มีผู้ใช้สิทธิถึง 77.25

1.5 การเศรษฐกิจ

จังหวัดนครราชสีมา ถือได้ว่าเป็นจังหวัดที่มีผลิตภัณฑ์มวลรวมมากที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากข้อมูลผลิตภัณฑ์มวลรวมตามราคาท้องตลาด ในช่วงปี 2521-2528 จำแนกได้มาจากการเกษตรประมาณ 42% จากอุตสาหกรรมประมาณ 20% จากการธนาคาร การค้า การบริการ ประมาณ 30% จากด้านการไฟฟ้า ประปา คมนาคม และการบริการทางราชการประมาณ 8%

สภาพเศรษฐกิจของจังหวัดนครราชสีมา มีแนวโน้มการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ และอุตสาหกรรมมากขึ้น ซึ่งทำให้รายได้ของประชาชนสูงกว่ารายได้เฉลี่ยของภาค คือ เท่ากับ 100,731 บาท/คน/ปี เมื่อเทียบรายได้เฉลี่ยทั้งภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เท่ากับ 8,124 บาท/คน/ปี (กองบัญชาการตำรวจนครบาล สศท. 2528)

! 2. การศึกษาของจังหวัดนครราชสีมา

การศึกษาของจังหวัดนครราชสีมา ก็เช่นเดียวกับทุกจังหวัด มีการดำเนินการที่ครอบคลุมทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบโรงเรียนดังนี้

2.1 การศึกษาในระบบ มีการดำเนินการภายใต้ของกรมกรมสังกัดต่าง ๆ ดังนี้

2.1.1 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สปช.)

การศึกษาสังกัดกรมนี้ ในจังหวัดนครราชสีมา จะเป็นการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา, ระดับประถมศึกษา

- โรงเรียน 1,337 โรง 12 สาขา

- นักเรียน 522,026 คน
- ห้องเรียน 12,573 ห้อง
- ครู 14,780 คน

2.1.2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (สช.) เป็นการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา ถึงระดับอุดมศึกษา มีทั้งสายสามัญและสายอาชีว

<u>สายสามัญ</u>	<u>สายอาชีว</u>
- โรงเรียน 62 แห่ง	- โรงเรียน 10 แห่ง
- นักเรียน 26,020 คน	- นักเรียน 5,182 คน
- ห้องเรียน 839 ห้อง	- ห้องเรียน 155 ห้อง
- ครู 12,119 คน	- ครู 193 คน

2.1.3 สังกัดเทศบาล เป็นการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา ถึงระดับประถมศึกษา

- โรงเรียน 10 โรง
- นักเรียน 6,765 คน
- ห้องเรียน 211 ห้อง
- ครู 328 คน

2.1.4 กรมสามัญศึกษา จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

- โรงเรียน 61 โรง
- นักเรียน 58,855 คน
- ห้องเรียน 1,413 ห้อง
- ครู 3,328 คน

2.1.5 กรมอาชีวศึกษา จัดการศึกษาสายอาชีพ ในระดับ ปวช.

ปวส. และ ปวท.

- วิทยาลัย 3 แห่ง
- นักเรียน นักศึกษา 4,772 คน
- ครู - อาจารย์ 267 คน
- ห้องเรียน 142 ห้อง

2.1.6 สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล จัดการศึกษาสายอาชีพ ระดับ

ปวช. ปวส. ปวท. ปริญญาตรี

- วิทยาลัย 1 แห่ง
- นักศึกษา 3,230 คน
- ครู - อาจารย์ 247 คน
- ห้องเรียน 118 ห้อง

2.1.7 กรมการฝึกหัดครู จัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา

- วิทยาลัยครู 1 แห่ง
- นักศึกษา 2,269 คน
- ครู - อาจารย์ 187 คน
- ห้องเรียน 62 ห้อง

2.1.8 สังกัดกระทรวงสาธารณสุข จัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา

- วิทยาลัยพยาบาล 1 แห่ง
- นักศึกษา 968 คน
- ครู - อาจารย์ 67 คน
- ห้องเรียน 8 ห้อง

2.1.9 สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย จัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา

- วิทยาลัย 1 แห่ง
- นักศึกษา 622 คน
- ครู - อาจารย์ 115 คน
- ห้องเรียน 49 ห้อง

2.2 การศึกษานอกระบบ

มีการดำเนินการภายใต้กรมที่สังกัดเกี่ยวข้องดังนี้

2.2.1 สังกัดคณะกรรมการศึกษาเอกชน จัดการศึกษาตามหลักสูตรที่
กระทรวงศึกษาธิการอนุญาต

- โรงเรียน 30 โรง
- ครู 275 คน
- นักเรียน 2.588 คน
- ห้องเรียน 49 ห้อง

2.2.2 กรมอาชีวศึกษา จัดการศึกษาหลักสูตรระยะสั้น

- โรงเรียนสารพัดช่าง 1 โรง
- ครู - อาจารย์ 54 คน
- นักศึกษา 4.050 คน
- ห้องเรียน 65 ห้อง

2.2.3 กรมการศึกษานอกโรงเรียน จัดงานศึกษาในลักษณะ 4 งาน

คือ

- 1) การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน
 - ห้องเรียน 31 ห้อง
 - นักศึกษา 806 คน

- 2) การศึกษาต่อเนื่อง ระดับ 1-5
 - ห้องเรียน 93 ห้อง
 - นักเรียน 4,038 คน
- 3) การศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์
 - ห้องเรียน 9 ห้อง
 - นักศึกษา 2,123 คน
- 4) การศึกษาวิชาชีพ
 - ห้องเรียน 90 ห้อง
 - นักศึกษา 1,530 คน

ให้การศึกษาด้านข่าวสาร

ข้อมูล เป็นการให้ข้อมูลข้อข่าวสารโดยทั่วไป เช่น ห้องสมุดประชาชน 7 แห่ง
ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 1,102 แห่ง เป็นต้น

3. การศาสนา

ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ถึง 99.70%

วัด	677	แห่ง
สำนักสงฆ์	773	แห่ง
พระภิกษุ	13,801	รูป
ที่พักรสงฆ์	280	แห่ง
สามเณร	3,511	รูป
ศิษย์วัด	1,649	คน
โบสถ์ในศาสนาคริสต์	12	โบสถ์
มัสยิด	1	แห่ง
โรงเรียนพระปริยัติธรรม	317	แห่ง
โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา	3	โรง

โรงเรียนบาลี	8 โรงเรียน
โรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนเกณฑ์	6 โรงเรียน

4. ศิลปวัฒนธรรม

4.1 เครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน เครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียนมีชื่อเสียงโด่งดัง ถือว่าเป็นงานศิลปะที่เป็นสัญลักษณ์ของชาวโคราช เพราะลักษณะเดิมดินเป็นสีดำ เป็นมัน ดูแล้วเหมือนเคลือบน้ำยา และเป็นผลผลิตที่ปั้นด้วยมือ พร้อมกับการออกแบบที่สวยงาม

4.2 เพลงโคราช เป็นเพลงพื้นเมืองประจำจังหวัด การเล่นเพลงโคราชไม่ต้องใช้ดนตรีประกอบ อาศัย การปรบมือเป็นเครื่องครว เล่นบนเวทีที่สร้างขึ้นง่าย ๆ โดยยกพื้นสี่เหลี่ยม มีเสาสี่ต้น มีหลังคา มีไฟฟ้า และไมโครโฟนโยงลงมาจากหลังคา เนื้อร้องมีทั้งที่เป็นภาษิต เป็นคติธรรม เป็นการเล่าเรื่อง แต่ส่วนมากเป็นเนื้อร้องเกี่ยวพาราสักัน

4.3 ประตุเมือง จังหวัดนครราชสีมาเป็นเมืองเก่าแก่ มีประตุเมืองที่ปิดกันป้องกันศัตรูในอดีต และปัจจุบันได้รับการปรับปรุงซ่อมแซมและมีทั้งหมด 4 ประตุเมืองคือ ประตุพลล้าน ประตุพลแสน ประตุชัยณรงค์ และประตุชุมพล และนอกจากประตุเมืองแล้ว จังหวัดนครราชสีมายังมีคูเมืองสำคัญ 17 คูเมือง และยังมีหลักฐานและร่องรอยเหลืออยู่บ้าน

2. สภาพปัญหาทางการเมือง ศาสนา และศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดนครราชสีมา

2.1 ปัญหาทางการศึกษา ในภาพรวมของจังหวัด

ปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นโดยตรง และปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม สามารถแยกออกให้เห็นตามลำดับความสำคัญ ดังนี้

2.1.1 ปัญหาในการจัดการศึกษา ได้แก่ ปัญหาในการจัดการศึกษาให้เกิดความเสมอภาค ดังนี้

1) ปัญหาความเสมอภาคทางการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น จากข้อมูล สถิติพบว่า การเข้ารับการศึกษาของนักเรียน นักศึกษา หลังจากจบการศึกษาภาคบังคับ มีเพียง 46.46% (สถิติการศึกษา 2532) เพิ่มขึ้นจากปีการศึกษา ก่อนเพียง 7.79% เนื่องจากประชาชนกลุ่มหนึ่งไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา รวมทั้งสภาพเศรษฐกิจไม่เอื้ออำนวยต่อการเรียนต่อ

2) ปัญหาความเสมอภาคทางคุณภาพการศึกษา เช่นเดียวกับทุกจังหวัด เป็นปัญหารวมระดับประเทศ พบว่าคุณภาพในการจัดการศึกษา ระหว่างโรงเรียนในเมือง กับโรงเรียนในชนบท ยังมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากนักเรียน นักศึกษาที่เข้าสู่ระบบมีความพร้อมแตกต่างกัน เกี่ยวกับภูมิหลัง ด้านสังคม เศรษฐกิจทางครอบครัว ด้านภาวะโภชนาการ ด้านการเดินทางระหว่างบ้านกับโรงเรียน รวมทั้งความไม่พร้อมด้านสภาพแวดล้อม และการกระจายโอกาสของรัฐ ในการให้ความสนับสนุนอย่างทั่วถึง เป็นปัญหาที่ยากจนขจัดหรือลดความเหลื่อมล้ำที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของนักเรียน นักศึกษา ระหว่างโรงเรียนในเมืองกับโรงเรียนในชนบท จึงทำให้ผู้สำเร็จการศึกษากลุ่มหนึ่งเท่านั้นที่มีโอกาสทางสังคมดีกว่าอีกกลุ่มหนึ่ง

3) ปัญหาการไม่มีงานทำของผู้สำเร็จการศึกษา จากการที่สังคมให้ยอมรับว่า ใ้การศึกษาเป็นผู้มีบทบาทในการผลิตคนเข้าสู่การมีงานทำ ภายหลังจากผู้สำเร็จการศึกษาแล้ว จึงทำให้การจัดการศึกษาของจังหวัดไม่สามารถตอบสนองการมีงานทำของผู้สำเร็จการศึกษา ทั้งนี้กล่าวได้ว่าหน่วยงานที่ต้องการกำลังคนจากแหล่งต่าง ๆ จากทั้งภาคเอกชน และภาครัฐบาล ไม่ได้เข้ามาร่วมกันวางแผนจัดการศึกษา ให้สอดคล้องกับตลาดแรงงาน ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็ปัญหายากแก่การแก้ไข เพราะยังขึ้นอยู่กับข้อจำกัดทางโครงสร้างขององค์การ ระหว่างรัฐกับเอกชน นอกจากนี้มีการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน ซึ่งมุ่งให้การพัฒนาวิชาชีขต่าง ๆ ก็ยังไม่สามารถเข้ามามีบทบาทเกี่ยวกับเรื่องนี้จริงจึง ปัญหานี้ถือว่าเป็นปัญหาสำคัญที่จะต้องใช้ระยะเวลายาว ที่จะแก้ไขปัญหาลงกัน

2.1.2 ปัญหาในเชิงการบริหารการศึกษา

หน่วยงานทางการศึกษาของจังหวัดในระบบแผนงานการบริหารงาน ไม่ทั่วถึงและเต็มที่ ทั้งนี้เนื่องจากความพร้อมในการพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ และการพัฒนาระบบแผนงาน ของหน่วยงานทางการศึกษายังอยู่ในระดับเริ่มต้น ซึ่งจำเป็นต้องใช้ความสำคัญและพัฒนาต่อไป

2.1.3 ปัญหาในการตรวจติดตามประเมินผลการศึกษา

จังหวัดยังประสบปัญหาในการติดตามประเมินผล ผลการจัด

กิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร เพราะมีข้อจำกัดในด้านบุคลากรไม่เพียงพอ และบุคลากรยังขาดความเชี่ยวชาญ และเทคนิควิธีการติดตามประเมินผล ทั้งนี้ความพร้อมของผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง ในการนี้เพื่อติดตามผลของการจัดการศึกษา ในแต่ละสังกัดภาษาในจังหวัดยังทำได้ไม่ทั่วถึง นอกจากนี้องค์กรในการติดตามประเมินของจังหวัด ยังไม่ได้แต่งตั้งให้มีบทบาทอย่างแท้จริง และชัดเจน ซึ่งเหล่านี้เป็นปัญหาที่ทำให้การวางแผนงานเป็นแผนนิ่ง (แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม จังหวัดการศึกษา (2534)

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นักวิจัยในต่างประเทศยอมรับกันว่า สถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว มีอิทธิพลต่อความสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษา คำว่า สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม (Socio-economic Status) นั้นอาจแปลความหมายออกมาในรูปของฐานะทางสังคม ระดับการศึกษา ของบิดามารดา อาชีพ รายได้ของครอบครัว เป็นต้น สภาพของครอบครัวที่ต่างกันย่อมมีปัญหาชีวิตต่างกัน มนุษย์จำเป็นต้องแก้ปัญหาและปรับตัวให้เข้ากับชีวิต และสิ่งแวดล้อมที่ต่างกันใน การปรับตัวและแก้ปัญหา นั้น มนุษย์จำเป็นต้องสร้างค่านิยม (Value) และวิถีชีวิตใหม่ขึ้น ดังนั้นสภาพของครอบครัวที่ต่างกันจึงเป็นเหตุให้วิถีชีวิตของคนเราต่างกัน ได้ สถานะทางเศรษฐกิจ และสังคมเป็นสัญลักษณ์ของค่านิยม ทศนคติ และแรงจูงใจที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จทางการศึกษา

จากการศึกษาของ โรเบิร์ต เจ ฮาร์วิกเฮิร์สท Robert J. Havighurst พบว่า หลัง ค.ศ. 1900 เป็นต้นมา นักเรียน ระดับมัธยมศึกษา ในสหรัฐอเมริกาเพิ่มสูงขึ้น มาก เพราะพ่อแม่ของนักเรียนเชื่อว่า บุตรจะสามารถมีงานทำที่ดีกว่าเดิม หลังจากที่ได้รับรู้ และฝึกทักษะต่าง ๆ จากโรงเรียน เป็นค่านิยมที่แตกต่างจากค่านิยมที่มีอยู่ในประเทศอังกฤษ และออสเตรเลียที่ว่า การศึกษาระดับมัธยมศึกษาเป็นการแสดงถึงฐานะสังคม

สำหรับงานวิจัยในต่างประเทศ เบอเรนาร์ด เบเบอร์ (Bernard Baber 1957 : 395-396) ไอร์วิง ครอส (Irving, Krauss 1964 : 405) เกรน เฮล เอลเดอร์ Glen H. (Elder 1965 : 85) และ เบิร์ต ดับบลิว อัดัมส์ (Bert W. Abams 1967 : 364-367) ได้ผลการวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษา ของบิดามารดากับ ระดับการศึกษาของบุตร เป็นไปในทำนองเดียวกัน กล่าวคือ บิดามารดาที่มีระดับการศึกษาสูง บุตร จะมีแนวโน้มที่ได้รับการศึกษาสูงขึ้นไปด้วย

เกรน เฮล เอลเดอร์ (Glen H., Elder (1965 : 85) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างของครอบครัว และการได้รับการศึกษา พบว่า ระดับการศึกษาของบิดามีความสัมพันธ์ต่อการศึกษาของบุตร กล่าวคือ บิดามารดาที่ได้รับการศึกษาในระดับสูง บุตรก็มักจะได้รับการศึกษาต่อในระดับสูง

วิลเลียม เอค ซีวิล และไวมอน ซา (William H. Vimol Seweel และ Shah (1968 : 203-209) ได้ทำการศึกษาเรื่องการ ศึกษาของบิดามารดากับความมุ่งหมายต่อ การศึกษา และการประสบความสำเร็จของบุตร พบว่า ระดับการศึกษาของบิดามารดา มีความสำคัญต่อการศึกษาของบุตร กล่าวคือ บิดามารดาที่มีระดับการศึกษาสูง บุตรก็มักจะได้รับการศึกษาสูง และประสบความสำเร็จในการศึกษาในระดับสูงด้วย

แองเจลา เลน Angela Lane (1968 : 748) ได้ศึกษาถึงการเปลี่ยนอาชีพของ ประชาชนใน 6 เมือง พบว่า คนจะได้รับการทำงานหรือตำแหน่งที่สูงขึ้น ต่ำลง ขึ้นอยู่กับ การศึกษาของเขา และ ทักษะการทำงาน หรือประสบการณ์ตรงที่ได้รับในขณะที่ศึกษา

เอฟ เอ็ม มาติน และ เอ เอส ฮอลเซ่ F.M., Martin และ A.H. Halsey (1969 : 180-182) ได้ศึกษาเรื่องความต้องการให้บุตรได้รับการศึกษาของผู้ปกครอง ที่มีความรู้ระดับประถมศึกษา ในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองฮาร์ดฟอร์ดไชน์ ประเทศ อังกฤษ พบว่า ผู้ที่มีความต้องการให้บุตรของตนได้รับการศึกษาจนจบชั้นมัธยมศึกษาขึ้นไป ได้แก่ กลุ่มบิดาในอาชีพผู้บริหาร ร้อยละ 70 กลุ่มบิดาที่ปฏิบัติงานในวิชาชีพ ร้อยละ 38.7 และ

กลุ่มบิดาที่มีอาชีพปฏิบัติงานไร้ฝีมือ ร้อยละ 35 ไม่มีความต้องการให้บุตรได้รับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา และสรุปว่ากลุ่มบิดามารดาที่มี อาชีพ ปฏิบัติงานไร้ฝีมือ มีความต้องการให้บุตรได้รับการศึกษาในระดับมัธยมต่ำกว่ากลุ่มบิดามารดาที่มีอาชีพอื่นทั้งหมด

ผลการวิจัยในประเทศที่กำลังพัฒนา

จากงานวิจัยของ เอ็บสแตน (Epstein 1970) ซึ่งทำการศึกษาที่เมืองเซนต์ลูเซีย ใช้นักเรียนอายุ 13-14 ปี จำนวน 1,621 คน จากโรงเรียนในเมืองหลวง และในชนบท และ ไทฟ์ กับคาร์นอย (Thaiv and Carnoy 1966) ซึ่งใช้นักเรียนมัธยม 6,195 คน จากในเมืองและในชนบท ในเมืองตุนีเซีย รวมทั้งบีเบ้าท์ (Beebout) ซึ่งใช้นักเรียนมัธยม จาก 89 โรงเรียนในมาเลเชียตะวันตก และซิมมอนด์ กับแอสกอย (Simmons and Askoy 1972) ที่ทำในประเทศตุนีเซีย โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชายจากในเมืองและชนบท จำนวน 80 คน ที่กำลังเรียนอยู่ในชั้นประถมและมัธยม ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับตัวแปรด้าน เศรษฐกิจและสังคม กับด้านการเรียนของนักเรียน เกี่ยวกับโรงเรียน และสิ่งอำนวยความสะดวกในโรงเรียน โดยใช้ตัวแปรอิสระ คือคะแนนจากแบบสอบถาม หรือเกรดเฉลี่ย ปรากฏว่าตัวแปรที่ทำนายเกรดเฉลี่ยได้ดี ซึ่งส่วนใหญ่ค้นพบได้คล้าย ๆ กัน พอจะสรุปได้ดังนี้ ขนาดของโรงเรียนนั้น อาชีพเกษตรกรรมของบิดามารดา บิดาชอบฟังวิทยุ การศึกษาของมารดา และจำนวนชั้นที่เคยเรียนซ้ำ

ต่อมา คอมเบอร์และคีฟส์ (Comber and Keevs) ทำการวิจัยในกลุ่มตัวอย่าง จากนักเรียนโรงเรียนมัธยม 23 ประเทศ ทั้งในยุโรปอเมริกา เอเชีย และประเทศไทย โดยใช้ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาวิทยาศาสตร์เป็นตัวแปรตาม มีประมาณ 500 คน ซึ่งเกี่ยวกับภูมิหลัง ทางบ้าน เกี่ยวกับนักเรียนทั้งอดีตและปัจจุบัน เกี่ยวกับครูและการสอนของครู การบริหารรวมทั้ง ความคาดหวัง ทักษะคติ และความสนใจของนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรที่สำคัญตาม ลำดับ ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางบ้าน (อาชีพบิดา การศึกษาของบิดา การศึกษาของมารดา การใช้พจนานุกรม จำนวนหนังสือในบ้าน และขนาดของครอบครัว)

มาริโอ แพนทีนี ดี และ จีแน เวอร์เตน Mario D. Genald Fantini and Weinstein (1972 : 20) ได้ศึกษาสภาพครอบครัวของชาว อเมริกัน พบว่า ครอบครัวที่มีความมั่นคง และมีรายได้สูง จะมีความมุ่งหวังให้บุตรได้รับการศึกษาสูง มากกว่าครอบครัวที่ไม่มั่นคงและมีรายได้ต่ำ ทั้งนี้เพราะครอบครัวที่ไม่มั่นคง พ่อแม่จะมีความกังวลใจในด้านเศรษฐกิจ มากกว่าที่จะสนใจในเรื่องการศึกษาของบุตร

ริชาร์ด เอค ฮอลล์ Richard H. Hall (1975 : 303) พบว่า อิทธิพลของครอบครัวที่มีค่านิยมในการประกอบอาชีพที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลได้ผ่านกระบวนการศึกษา จนกระทั่งถึงวัยผู้ใหญ่ กล่าวคือ จากการศึกษาของ Martimer พบว่า นักศึกษาที่จบปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยมิชิแกน ในปี ค.ศ. 1966, 1967 มีความโน้มเอียงสูงมากที่จะประกอบอาชีพดั้งเดิมของครอบครัว

มูแคนลี Mueken Lee (1978 - 3222 - 3223) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทางด้านอาชีพ และความคาดหวังของนักศึกษาในวิทยาลัยเกษตรกรรม ประเทศเกาหลี พบว่า นักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างประชากร จำนวน 945 คน ให้คำตอบว่า ที่เลือกเรียนในวิทยาลัยเกษตรกรรม เพราะมีความมั่นใจและความคาดหวังต่ออาชีพ

จากผลงานวิจัยของต่างประเทศที่เกี่ยวกับตัวแปร ซึ่งสัมพันธ์กับการศึกษาต่อระดับต่าง ๆ จะเห็นว่าตัวแปรที่สำคัญที่ได้จากการวิจัย คือ ตัวแปรที่เกี่ยวกับผู้ปกครองเป็นส่วนใหญ่ที่ประกอบด้วย อาชีพ รายได้ และระดับการศึกษา เพราะตัวแปรเหล่านี้จะเป็นตัวกำหนดความมุ่งหวังของบิดา มารดา ต่อระดับการศึกษา เช่น ผลจากการวิจัยของ Fantini และ Martin และ Halsey, Seweel และ Shah เป็นต้น สำหรับตัวแปรที่เกี่ยวกับตัวนักศึกษานั้น จากการวิจัยของ Lee จะพบว่า ความสนใจและความคาดหวังที่มีต่ออาชีพเป็นตัวแปรในการตัดสินใจศึกษาต่อของนักเรียน

คริสโตเฟอร์ เจง (Christopher Jendks 1971 : 71) พบว่า จำนวนนักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้ต่ำจะมีร้อยละที่ได้เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยเอกชนน้อยกว่า

พวกที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้อ่อน ในขณะที่พวกที่มีรายได้อ่อนมีจำนวนร้อยละที่เรียนอยู่ในวิทยาลัยมากกว่าพวกที่มีรายได้อ่อน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

โทมัส กรีน (Thomas Green 1971 : 24) ได้แสดงความคิดเห็นว่า โอกาสทางการศึกษาที่เท่ากันนั้น นอกจากจะเป็นการให้การศึกษาโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมแล้ว สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือผลที่ได้จากการศึกษา ซึ่งมักจะวัดจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผู้ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ควรได้รับการเสริมด้วยเทคนิค และวิธีสอนเพื่อให้ได้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ทัดเทียมกัน เขากล่าวว่า ไม่จำเป็นที่บุคคลจะต้องมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเท่ากันหมดทุกคน แต่กลุ่มสังคมที่ต่างกันควรมีช่องทางของผลสัมฤทธิ์ที่ไม่แตกต่างกันมากนัก จึงจะกล่าวได้ว่ามีความเสมอภาคทางการศึกษา เกิดขึ้นอย่างแท้จริง โดยทิ้งไม้ข้อยกเว้นสำหรับผู้ที่มีความพิการทางสมอง

สำนักงานศึกษาธิการเขตการศึกษา 2 (2522: 51-56) ได้ศึกษาความต้องการและปัจจัยในการศึกษา ต่อชั้นมัธยมศึกษาของนักเรียนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่าตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความต้องการเรียนต่อหรือไม่เรียนต่อของนักเรียนคือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยนักเรียนที่มีผลการเรียนปานกลาง และผลการเรียนที่ดี ส่วนใหญ่จะมีความต้องการเรียนต่อ ทั้งในโรงเรียนมัธยมศึกษาสายสามัญ และโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ที่อยู่อาศัยของนักเรียนในเขตเทศบาลจะมีความต้องการเรียนต่อมากกว่านักเรียนนอกเขตเทศบาล และสุขาภิบาล จำนวนพี่น้องของนักเรียน ในครอบครัว นักเรียนที่มีพี่น้องตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป จะต้องการเรียนต่อน้อยกว่านักเรียนที่มีพี่น้องน้อยกว่า 5 คน

ดีน โวลเฟิล Deal Wolfil (1969 : 217) ที่กล่าวว่าเด็กฉลาดย่อมทำคะแนนได้ดีกว่าเด็กโง่ และมักจะเชื่อกันเช่นนั้น เพราะในการคัดเลือกบุคคลเพื่อเข้าศึกษาต่อ หรือเพื่อประกอบกิจการงานใด ๆ ก็ตาม ย่อมต้องการบุคคลที่มีความเฉลียวฉลาด เพื่อสามารถศึกษาต่อหรือประกอบกิจการงานนั้นได้สำเร็จไปด้วยดี และมักจะเลือกเอาผู้ที่ได้คะแนนสูงเป็นอันดับแรก และพิจารณาสิ่งอื่น ๆ ประกอบเป็นรอง เช่น ในประเทศอังกฤษผู้ได้ศึกษาต่อในโรงเรียน

มัธยมศึกษา (Grammar School) จะต้องผ่านการทดสอบทางสติปัญญาเสียก่อน ถ้าได้คะแนนสูงตามเกณฑ์จึงจะมีสิทธิ์ได้เรียนต่อในโรงเรียนมัธยมศึกษาได้ (Jean Floud and A.H., Halsey 1969 : 216) การสอบคัดเลือกเพื่อเข้าศึกษาต่อในสถาบันการศึกษา ทั้งชั้นประถมศึกษา และมัธยมศึกษา หรืออุดมศึกษา บางแห่งในประเทศไทย ก็ใช้วิธีการสอบคัดเลือก ผู้ที่มีคะแนนสูงกว่าย่อมมีสิทธิ์ที่จะ เข้าศึกษาต่อในสถาบันที่ตนปรารถนา ทั้งนี้เพราะเชื่อว่าคะแนนที่ได้มาจากการสอบสามารถวัดความฉลาดของบุคคลได้

สิ่งที่ควรยอมรับนับถืออีกอย่างหนึ่งคือ มีนักเรียนจำนวนมากที่เรียนไม่เก่งในโรงเรียนท้องถิ่นของตน แต่พอมาเรียนในโรงเรียนที่มีครูสอนดี อุปกรณ์การสอนครบครัน ก็กลับเรียนดีขึ้น ดังจะเห็นได้จากผลการวิจัยของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สุนทร ประเสริฐศรี 2517 : 87) ในปี 2517 เกี่ยวกับความเสมอภาคในโอกาสเข้าศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาในประเทศไทย ปรากฏว่านักเรียนที่มีโอกาสได้เข้าเรียนในโรงเรียนขนาดใหญ่ มีอุปกรณ์การสอนดี ครูดี มักเป็นนักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี และจากการสำรวจพบว่าในกรุงเทพมหานครเป็นเขตที่มีโรงเรียนหลักใหญ่มากที่สุด ส่วนทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ถือว่าเป็นเขตที่มีโรงเรียนหลังเล็กมากที่สุด ครูในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีคุณวุฒิสูงน้อยกว่า โรงเรียนในกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง และภาคใต้ เมื่อมีการวัดผลสัมฤทธิ์ปรากฏว่าผลการเรียนวิชาภาษาไทยของนักเรียนในกรุงเทพฯ สูงกว่าผลการเรียนของนักเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เกือบสองเท่า

จากรายงานสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการทางการศึกษาในระยะแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 3 ระดับอนุบาลและประถมศึกษา พ.ศ. 2515-2519 กล่าวว่า (ดำเนินการศึกษาและร่างโครงการพัฒนาการศึกษา, คณะกรรมการ 2518: 15) "ผลการสอบไล่ของนักเรียนเป็นเครื่องชี้อย่างหนึ่ง que แสดงถึงประสิทธิภาพของการจัดศึกษาในแง่ของคุณภาพถึงแม้ว่าเราจะยอมรับว่าในสภาพที่กำลังต้องการการเพิ่มปริมาณ คนเข้ารับการศึกษาในระดับอนุบาล และประถมศึกษา อันเนื่องมาจากเด็กวัยเรียนจำนวนมากที่ไม่ได้ศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียน แต่ถ้าหากเด็กที่เข้าเรียนกลับไม่มีความสามารถพอที่จะผ่านการสอบไล่ได้ การจัดการศึกษาน่าจะไม่บรรลุผลสำเร็จตามที่ปรารถนา ด้วยเหตุที่ปริมาณและคุณภาพของนักเรียนเป็นสิ่งสำคัญทัดเทียมกัน" แผนพัฒนาการศึกษาจึงมุ่งที่จะขยายปริมาณให้เป็นไป

อย่างรวดเร็ว เพื่อสนองความต้องการกำลังคนของประเทศ ตามความต้องการของสังคม พร้อมกับมุ่งปรับประสิทธิภาพและคุณภาพการศึกษาทุกระดับอย่างกว้างขวางอีกด้วย

งานวิจัยในประเทศไทย

ในประเทศไทยได้มีนักการศึกษาหลายคนสนใจ ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับตัวแปรที่เป็นองค์ประกอบ หรือที่มีความสัมพันธ์ หรือมีอิทธิพลต่อการได้มีโอกาสศึกษาต่อหรือไม่ได้ศึกษาต่อของนักเรียนในระดับการศึกษาต่าง ๆ เช่น จันทนา นนทิกร ได้ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์สภาพส่วนตัวของนักเรียนที่มีโอกาสศึกษาต่อในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในภาคกลาง จำแนกตามประเภทโรงเรียน พบว่า นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพแตกต่างกัน มีโอกาสเข้าศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 แตกต่างกัน คือ นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพชั้นสูง มีโอกาสได้เรียนต่อมากกว่านักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพอย่างอื่น รองลงมาเป็นนักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพเป็นพ่อค้า และเจ้าของร้านค้า ส่วนนักเรียนที่ผู้ปกครองเป็นกรรมกร มีโอกาสเข้าเรียนต่อน้อยที่สุด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ม.ป.ป. : 6)

จากการศึกษาของ จันทนา นนทิกร, ประจักษ์ ชูน้อย, อุดม กุ่ประดิษฐ์ และ จริญญา พานิชย์ผลินไชย เกี่ยวกับตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อโอกาสการเข้าศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของนักเรียนในภาคต่าง ๆ จะเห็นว่า ตัวแปรที่ค้นพบคือ อาชีพของผู้ปกครองนักเรียน ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง และผลการเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ขวัญใจ เลอจันทร์ เรื่องการเลื่อนฐานะทางสังคมของประชากรไทยในชนบท (2524 : 72) ที่พบว่า ระดับการศึกษาของบิดามีผลต่อการตัดสินใจส่งบุตรเข้าเรียนหนังสือ และบิดาที่มีอาชีพไม่ใช้กำลังกาย เช่น ข้าราชการ พ่อค้า ผู้ปฏิบัติงานโดยใช้วิชาชีพ มีแนวโน้มที่จะส่งบุตรเข้าเรียนในชั้นสูง ๆ ขึ้น ชูเพ็ญศรี วงศ์พุทธา (2513 : จ-ฉ) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ทำให้เด็กวัยรุ่นไทยในชนบทเลือกทำงานหรือศึกษาต่อ หลังจากการศึกษาภาคบังคับ พบว่าปัจจัยที่สำคัญมีอยู่ดังนี้

1. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ พบว่า ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว และอาชีพของบิดา มีความสำคัญอย่างสูงต่อโอกาสในการที่บุตรจะได้ศึกษาต่อ บุตรในกลุ่มครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ และบิดามีอาชีพเกษตรกรรม จำนวนร้อยละของบุตรที่ศึกษาต่อน้อยกว่ากลุ่มอื่น

2. ปัจจัยด้านประชากร พบว่า บุตรที่มาจากครอบครัวขนาดเล็ก มีโอกาสศึกษาต่อมากกว่าบุตรที่มาจากครอบครัวขนาดใหญ่ การมีบุตรคนเดียว หรือบุตรคนสุดท้อง มีโอกาสศึกษาต่อสูงกว่าบุตรคนโตและคนกลาง และบุตรของบิดาที่มีประสบการณ์ย้ายถิ่นบ่อยครั้ง โอกาสในการศึกษาต่อของบุตรมีมากกว่าของบิดาที่ไม่เคยย้ายถิ่น

3. ปัจจัยด้านสังคม พบว่า ระดับการศึกษาของบิดา มารดา มีอิทธิพลต่อการศึกษาต่อของเด็กมาก กล่าวคือ บิดา มารดา ที่จบการศึกษาสูงจะมีจำนวนร้อยละของบุตรที่ศึกษาต่อสูง และการอยู่ใกล้ชุมชนมีโอกาสดูแลศึกษาต่อสูงกว่าผู้ที่อยู่ไกลจากชุมชน

4. ปัจจัยด้านจิตวิทยาอื่น ๆ พบว่า ครอบครัวที่บิดาเป็นผู้ตัดสินใจเด็ดขาด ในการพิจารณาการศึกษาของบุตร จะมีจำนวนร้อยละของบุตรที่ศึกษาต่อสูงกว่าครอบครัว ที่บิดา มารดา พิจารณาตัดสินใจร่วมกัน และสูงกว่าครอบครัวที่มารดาเป็นผู้พิจารณาตัดสินใจเพียงคนเดียว ปัจจัยอื่น ๆ เช่น การอ่านหนังสือพิมพ์ การฟังวิทยุ มีอิทธิพลต่อการศึกษาต่อของเด็กวัยรุ่นด้วยเช่นเดียวกัน

จากการศึกษาของ นกมล คุ่มประวัติ (2516 : ณ) เรื่อง ความมุ่งหวังของบิดาในเขตชนบทไทย เกี่ยวกับการศึกษาของบุตร พบว่า ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และประชากรของไทยในชนบท มีผลต่อความมุ่งหวังเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรมาก กล่าวคือ ครอบครัวที่มีระดับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูง กับครอบครัวที่มีระดับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมปานกลาง จะมีความมุ่งหวังเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรสูง ครอบครัวที่มีระดับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ จะมีความมุ่งหวังเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรต่ำ และจากการศึกษาของ นกมล คุ่มประวัติ (2516: 39) เช่นกัน พบว่า กลุ่มอาชีพของบิดามีความสำคัญต่อความมุ่งหวังเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรเป็นอย่างมาก คือ บิดาที่มีอาชีพเป็นเกษตรกรส่วนใหญ่มีความต้องการให้บุตรได้รับการศึกษาในระดับต่ำ คือต้องการให้บุตรได้รับการศึกษาจบเพียงชั้นประถม

ศึกษาปีที่ 1-7 บิดาที่อยู่ในกลุ่มอาชีพรับราชการและค้าขายส่วนใหญ่มุ่งหวังให้บุตรของตนได้รับการศึกษา ในระดับชั้นมัธยมศึกษาขึ้นไป จึงสรุปได้ว่า อาชีพของบิดาเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความมุ่งหวังเกี่ยวกับการศึกษาของบุตร สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับระดับการศึกษาของบิดามารดา พบว่า การศึกษาของบิดามารดา มีความสัมพันธ์กับระดับความมุ่งหวังเกี่ยวกับการศึกษาต่อของบุตรเป็นอย่างมาก กล่าวคือ บิดาที่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ขึ้นไป ส่วนใหญ่จะมีความมุ่งหวังให้บุตรได้รับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป บิดามารดาที่ได้รับการศึกษาต่ำกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และไม่เคยได้รับการศึกษา ส่วนใหญ่มีความมุ่งหวังได้รับการศึกษาเพียงระดับชั้นประถมศึกษา (เนตล คัมประวัตติ 2516: 71)

การสนับสนุนของบิดามารดา หรือผู้ปกครองมีความสัมพันธ์กับโอกาสทางการศึกษาดังจะเห็นได้จาก กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2520: 16) ได้สำรวจพบว่า นักเรียนที่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาต่อในโรงเรียนนั้น มีสาเหตุมาจากการขาดความสนใจในการศึกษา และการไม่เห็นด้วยของผู้ปกครองที่จะให้เด็กศึกษาต่อ

จากการศึกษาของ พรราวมาศ นนทยาธร (2520: 89) พบว่า การสนับสนุนของบิดามารดา หรือผู้ปกครองที่มีต่อการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของบุตร ผู้มีความคาดหวังสูงและปานกลาง ส่วนใหญ่มาจากนักเรียนที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองที่ต้องการให้บุตรหลาน ศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา ผู้ที่มีความคาดหวังต่ำส่วนใหญ่มาจากนักเรียนที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองไม่ต้องการให้บุตรหลานศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา และนอกจากนี้ยังพบว่า ความถี่ของการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการศึกษา มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังทางการศึกษาของนักเรียน กล่าวคือ นักเรียนที่มีความคาดหวังสูงส่วนใหญ่มาจากนักเรียนที่บิดามารดา หรือผู้ปกครองให้คำแนะนำบ่อยที่สุด และนักเรียนที่มีความคาดหวังต่ำส่วนใหญ่มาจากนักเรียนที่บิดามารดา หรือผู้ปกครองให้คำแนะนำนาน ๆ ครั้ง หรือไม่เคยเลย และนักเรียนที่บิดามารดา หรือผู้ปกครองให้คำแนะนำเป็นบางครั้งบางคราว

จากการศึกษาเกี่ยวกับความสนใจ และความต้องการของบิดามารดา หรือผู้ปกครอง ในด้านการศึกษาของนักเรียน ของ เทียมจันทร์ จากกัญญาประทีป (2523: 75-76) พบว่า บิดามารดาที่เห็นความสำคัญของการศึกษา และมีบางส่วนซึ่งไม่พอใจในระดับการศึกษาของตน จึงพยายามสนับสนุนบุตรของตนให้ได้รับการศึกษาต่อในระดับที่สูงกว่าตน

วิศิษฐ์ นาจำปา (2521: 65-75) ได้ศึกษาโอกาสการเข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำแนกตามประเภทโรงเรียน สถานภาพส่วนตัวและผลการเรียนของนักเรียน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยศึกษาจากนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 2,040 คน ที่กำลังเรียนอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในโรงเรียนรัฐบาลประจำจังหวัด ประจำอำเภอ และ โรงเรียนราษฎร์ ในท้องที่ 6 จังหวัด รวม 23 โรงเรียน ใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ โดยการแจกแจงนับตามตัวแปรต่าง ๆ การวิเคราะห์หาโอกาสเข้าศึกษาต่อ โดยเปรียบเทียบกับสัดส่วนของประชากร และวิเคราะห์เปรียบเทียบภายในกลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า โอกาสการเข้าศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ไม่ได้ขึ้นอยู่กับประเภทของโรงเรียนที่นักเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มา และผลการเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แต่ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสการเข้าศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ได้แก่ อาชีพของบิดามารดา ระดับการศึกษาของบิดามารดา รายได้ของครอบครัว และภูมิฐานะของบิดามารดา

อุดม ภูประดิษฐ์ (2521: 149 - 164) ได้ศึกษาองค์ประกอบที่มีส่วนกำหนดโอกาสการเข้าศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของนักเรียนที่จบระดับประถมศึกษาตอนปลาย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ปีการศึกษา 2520 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 2,347 คน ใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้ร้อยละและสถิติทดสอบไค-สแควร์ ผลการวิจัย พบว่า องค์ประกอบที่มีส่วนกำหนดโอกาสการเข้าศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของนักเรียนที่จบระดับประถมศึกษาตอนปลายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ ประเภทของโรงเรียนประถมศึกษาต่างจังหวัด อาชีพของผู้ปกครอง ระดับการศึกษาของบิดามารดา ภูมิฐานะของบิดามารดา การมีพี่น้องที่เรียนหรือเคยเรียนในโรงเรียนที่นักเรียนกำลังเรียน ผลการเรียนของนักเรียน

ช่อทิพย์ ราศรีเกรียงไกร (2523: 83-86) ได้ศึกษาเรื่องความมุ่งหวังของบิดาที่มีต่อการศึกษาของบุตร ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างนักเรียนชั้นประถมศึกษา ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา และในโรงเรียนสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย พบว่า ปัจจัยทางด้านประชากร ด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยทางด้านสังคม มีอิทธิพลต่อความมุ่งหวังของบิดา ต่อการศึกษาของบุตร เช่นเดียวกับการศึกษาของแมดล คัมประวัตติ กล่าวคือ บิดาที่มีรายได้ต่อเดือนสูงส่วนใหญ่จะมีแนวโน้มของความมุ่งหวังให้บุตรจบการศึกษาระดับสูง คือปริญญาตรี หรือสูงกว่า และกลุ่มบิดาที่มีรายได้ต่อเดือนต่ำ จะมีแนวโน้มของความมุ่งหวังให้บุตร จบการศึกษาระดับต่ำ คือ จบระดับอาชีวศึกษาหรือต่ำกว่า ในทำนองเดียวกัน อาชีพของบิดาที่มีต่ออาชีพวิชาชีพ และอาชีพที่เกี่ยวข้อง ส่วนใหญ่มีแนวโน้มของความมุ่งหวังให้บุตรจบการศึกษาระดับปริญญาตรี หรือสูงกว่าขึ้นไปมากกว่าความมุ่งหวังของบิดาที่มีอาชีพค้าขาย ให้บริการ (กรรมกร, รับจ้าง) มากกว่าความมุ่งหวังของกลุ่มบิดาที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา

เทียมจันทร์ จาตุกัญญาประทีป (2523: 73-75) ได้ศึกษาเรื่ององค์ประกอบที่สัมพันธ์กับการศึกษาต่อของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในเขตการศึกษา 7 โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2521 จำนวน 596 คน วิเคราะห์ข้อมูล โดยการทดสอบแบบไคสแควร์ และการวิเคราะห์แบบจำแนกประเภท ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบที่มีแนวโน้มในการแยกกลุ่มนักเรียนที่ศึกษาต่อและไม่ศึกษาต่อของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในเขตการศึกษา 7 คือ ประเภทของโรงเรียนที่นักเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภูมิสำเนา ความต้องการในการศึกษาของนักเรียน ความต้องการของบิดามารดาในการศึกษาของนักเรียน สถานภาพของนักเรียนเกี่ยวกับการมีพี่เรียนชั้นมัธยมศึกษา อาชีพของบิดามารดา สถานภาพการประกอบอาชีพของบิดามารดาของนักเรียน การศึกษาของบิดา รายได้ของบิดา รายได้ของมารดา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ประจักษ์ ชูน้อย ได้ศึกษาเรื่องโอกาสทางการเข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำแนกตามประเภทโรงเรียน สถานภาพส่วนตัว และผลการเรียนของนักเรียน ภาคใต้ พบว่า นักเรียนที่บิดามารดามีอาชีพแตกต่างกัน มีรายได้ในระดับแตกต่างกัน มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน และมีผลการเตรียมในชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 แตกต่างกันมีโอกาสเข้าศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 แตกต่างกัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน 2525 : 155-

156) ซึ่งแสดงว่า การประกอบอาชีพ รายได้ ระดับการศึกษาของบิดามารดา และผลการเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อโอกาสการได้เรียนต่อของนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 7

อุดม ภูประดิษฐ์ ได้ศึกษาเรื่อง โอกาสการเข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำแนกตามประเภทโรงเรียน สถานภาพส่วนตัว และผลการเรียนของนักเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า อาชีพของผู้ปกครองและระดับการศึกษาของผู้ปกครอง เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อโอกาสในการศึกษาต่อของบุตร ส่วนผลการเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ของนักเรียนที่แตกต่างกัน ไม่มีผลต่อการมีโอกาสเข้าศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน 2525: 152-153) การศึกษาของอุดม ภูประดิษฐ์ แตกต่างจากการค้นพบของ ประจักษ์ ชูน้อย คือผลการเรียนของนักเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ไม่ได้เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการได้เรียนหรือไม่ได้เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 แต่อย่างไรก็ตาม สำหรับการศึกษานี้ของ จรุง พาณิชย์ผลินไชย เรื่อง โอกาสการเข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำแนกตามประเภทโรงเรียน สถานภาพส่วนตัว และผลการเรียนของนักเรียนในภาคเหนือ พบว่า อาชีพ ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง และผลการเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการมีโอกาสเข้าเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เช่นเดียวกับการค้นพบของ ประจักษ์ ชูน้อย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน 2525: 158-159) !

สมหอม ใจเย็น (2513) ได้ศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบของเศรษฐกิจ และสังคม และสภาวะส่วนตัวของนักเรียนที่ศึกษาต่อ และไม่ศึกษาต่อในระดับประถมศึกษาตอนปลายของกรุงเทพมหานคร ในปีการศึกษา 2513 พบว่า นักเรียนร้อยละ 86.62 ศึกษาต่อร้อยละ 13.38 ไม่ศึกษาต่อ นักเรียนที่ไม่ศึกษาต่อจะมีอายุมากกว่า มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่า และมีความมุ่งหวังทางการเรียนต่ำกว่านักเรียนที่จะศึกษาต่อ และนักเรียนที่ไม่ศึกษาต่อมักจะเนื่องมาจากพ่อแม่ไม่มีทุน ไม่อาจส่งเสียให้เรียนต่อได้ และต้องการให้นักเรียนช่วยทำงาน

ประทีป สยามชัย (2526: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาโอกาสทางการศึกษาของนักเรียน ประถมศึกษาในเขตอำเภอกำแพงแสน พบว่า สาเหตุที่นักเรียนไม่เรียนต่อ คือ ต้องช่วยเหลือพ่อแม่ และขาดแคลนทุนทรัพย์ ประชาชนยากจนมาก ไม่สามารถจะสนับสนุนให้บุตรหลานของตนเรียนหนังสือได้เต็มที่ นักเรียนบางคนต้องขาดเรียนเพื่อไปทำงาน

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาผลการวิจัย พบว่า ผู้วิจัยแต่ละคนศึกษากันคนละด้าน และศึกษาเพื่อว่า ตัวแปรใดมีความสัมพันธ์กับการศึกษาต่อ แต่ไม่ทราบในตัวแปรใดที่ให้ค่า น้ำหนักสูงในการจำแนกกลุ่มนักเรียนที่ศึกษาต่อและไม่ศึกษาต่อ ตัวอย่าง เช่น

จากการศึกษาของ จรุง พานิชย์ผลินไชย (2521 : 169-177) ได้ศึกษาเรื่องโอกาสเข้าศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำแนกตามประเภทโรงเรียน สถานภาพส่วนตัว และผลการเรียนของนักเรียนในภาคเหนือ พบว่า ตัวแปรที่สัมพันธ์กับการศึกษาต่อและไม่ศึกษาต่อ คือ อาชีพ รายได้ ระดับการศึกษาของบิดามารดา จำนวนพี่น้องในครอบครัว จำนวนพี่ที่ได้รับการศึกษาสูงกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ภูมิฐานะ และผลการเรียนของนักเรียน

สำนักงานศึกษาธิการเขตการศึกษา 2 (2522 : 52-56) ได้ศึกษาความต้องการและปัจจัยในการศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษา ของนักเรียนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ตัวแปรที่สัมพันธ์กับการศึกษาต่อ และไม่ศึกษาต่อ ของนักเรียนคือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ที่อยู่อาศัยของนักเรียนในเขตเทศบาล จำนวนพี่น้องของนักเรียน อาชีพของบิดามารดา หรือผู้ปกครอง รายได้ของบิดามารดา ความคาดหวังในอาชีพของนักเรียน ระดับการศึกษาของบิดามารดา

ผกาทิพย์ กระหม่อมทอง (2522 : 107-113) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความมุ่งหวังของบิดาเกี่ยวกับการศึกษาของบุตร ในเขตเมืองและชนบทของประเทศไทย พบว่า อายุของบิดาในเขตเมืองที่มีอายุน้อย จะมีความมุ่งหวังให้บุตรเรียนในระดับสูงกว่าบิดาที่มีอายุมาก บิดาที่มีภูมิฐานะอยู่ในเขตเมือง จะมีความมุ่งหวังให้บุตรเรียนในระดับสูงกว่า บิดาที่มีภูมิฐานะ

อยู่ในเขตชนบท บิดาที่มีการศึกษาสูง จะมีความมุ่งหวังในการศึกษาของบุตรสูงกว่าบิดาที่มีการศึกษาต่ำกว่า

พล แสงสว่าง (2521 : 50-51) ได้ศึกษาองค์ประกอบในการศึกษาต่อและไม่ศึกษาต่อของนักเรียนไทยมุสลิม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ในจังหวัดยะลา โดยพิจารณาตามเพศ ภูมิฐานะ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน อาชีพ และระดับการศึกษาของผู้ปกครองกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชาย 162 คน นักเรียนหญิง 117 คน จากโรงเรียนขององค์การบริหารส่วนจังหวัดของจังหวัดยะลา จำนวน 19 โรงเรียน ใน 6 อำเภอ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสำรวจ พบว่า องค์ประกอบที่มีผลทำให้เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ศึกษาต่อ จัดอันดับความสำคัญจากมากไปหาน้อย คือ ด้านส่วนตัว ด้านครอบครัว ด้านศาสนา และด้านประเพณี องค์ประกอบที่มีผลต่อการที่นักเรียนไม่ศึกษาต่อจัดตามลำดับความสำคัญดังนี้ คือ ด้านศาสนา ด้านประเพณี ด้านครอบครัว ด้านส่วนตัวและด้านสิ่งแวดล้อม และเมื่อพิจารณาทางด้านส่วนตัวปรากฏว่า นักเรียนชายศึกษาต่อมากกว่านักเรียนหญิง นักเรียนในเขตสุขาภิบาลศึกษาต่อมากกว่านักเรียนที่อยู่นอกเขตสุขาภิบาล นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์สูง ศึกษาต่อมากกว่านักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ปานกลางและต่ำ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป. 75-78) ได้ศึกษาเรื่อง โอกาสเข้าศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า ตัวแปรที่สัมพันธ์กับการศึกษาต่อ และไม่ศึกษาต่อในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 คือ ความหวังของบิดามารดา ที่จะให้นักเรียนได้ประกอบอาชีพที่มีรายได้ และเป็นที่ยอมรับค่อนข้างสูง การสนับสนุนของบิดามารดาให้ศึกษาต่อ รายได้ของครอบครัว การที่นักเรียนมีพี่เรียนต่อชั้นสูง ผลการเรียนค่อนข้างดี

ปรัชญา เวสารัชช์ (2527 : 130-138) ได้ศึกษาเรื่องการประอมศึกษาในชนบทไทย พบว่า ตัวแปรที่สัมพันธ์กับการศึกษาต่อและไม่ศึกษาต่อ ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 คือ รายได้ของครอบครัว การสนับสนุนของผู้ปกครอง ความสนใจของนักเรียน การสนับสนุนของครู และสติปัญญาของนักเรียน

กองแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2528: 3538) ได้ศึกษาสาเหตุของนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แล้วไม่ได้ศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า ตัวแปรที่สัมพันธ์กับการศึกษาต่อ และไม่ศึกษาต่อ คือ รายได้ ความต้องการใช้แรงงาน ผลการเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษาอยู่ไกล

ประเสริฐ แก้วเพชร (2528: 174-183) ได้ศึกษาตัวแปรที่สัมพันธ์กับการศึกษาต่อของนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ตัวแปรที่สัมพันธ์กับการศึกษาต่อ และไม่ศึกษาต่อ คือ จำนวนพี่น้อง การต้องช่วยเหลือผู้ปกครองทำงานบ้าน ผลการเรียน รายได้ของผู้ปกครอง การว่างงานหลังจบการศึกษา ค่านิยม ของชุมชนที่มีต่อการศึกษา และการคมนาคมระหว่างบ้านกับโรงเรียนมัธยมศึกษา และรายหลังสุด จิราวัลย์ มนต์กันภัย 2533 : 3-4) ได้ศึกษาตัวแปรต่าง ๆ ที่มีผลต่อการศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 คือ รายได้ของบิดา รายได้ของมารดา การศึกษาของบิดา การศึกษาของมารดา ภูมิหลังของนักเรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เพื่อนำเหตุผลมาประกอบการศึกษาต่อในโอกาสการขยายโอกาสการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษาเน่าร่อง เพื่อประกอบในการขยายการศึกษาภาคบังคับของรัฐจาก 6 ปี เป็น 9 ปี ตามมติของคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2530 ซึ่งได้รับความเห็นชอบตามข้อเสนอของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (กรรมาธิการศึกษา 2531: 32)

โดยสรุปจากผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรสำคัญที่สัมพันธ์กับการศึกษาต่อ และไม่ศึกษาต่อของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น คือ อาชีพ รายได้ ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง จำนวนบุตร จำนวนบุตรที่ได้รับการศึกษาชั้นสูง อายุของผู้ปกครอง ความมุ่งหวังของผู้ปกครองที่จะให้บุตรได้รับการศึกษาชั้นสูง ความต้องการใช้แรงงาน ระยะทางระหว่างบ้านถึงโรงเรียนมัธยมศึกษา การคมนาคม ความเจริญของถิ่นที่อยู่อาศัย ความต้องการศึกษาต่อของนักเรียน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน